

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

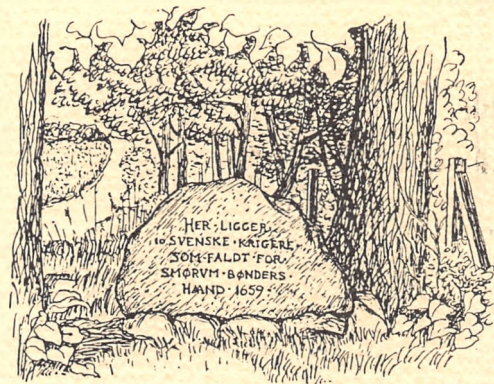
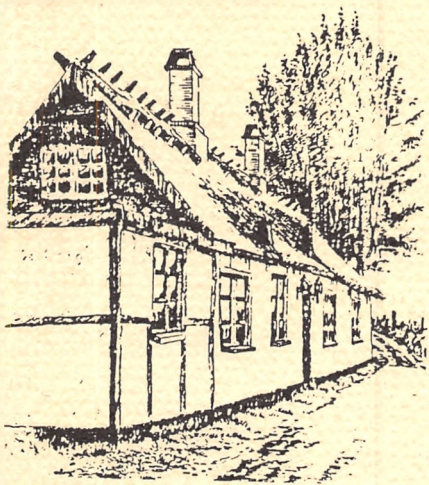
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

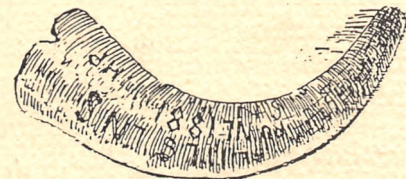
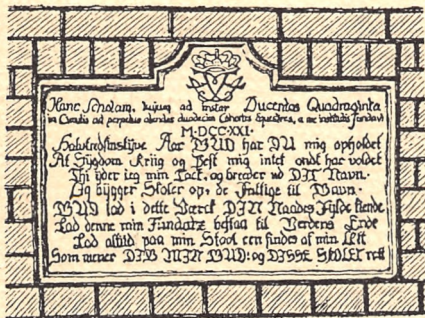
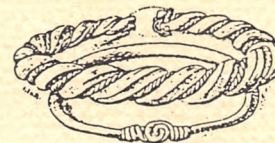
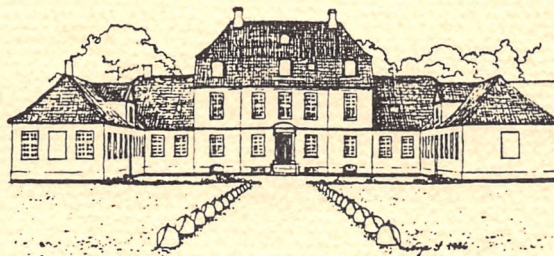
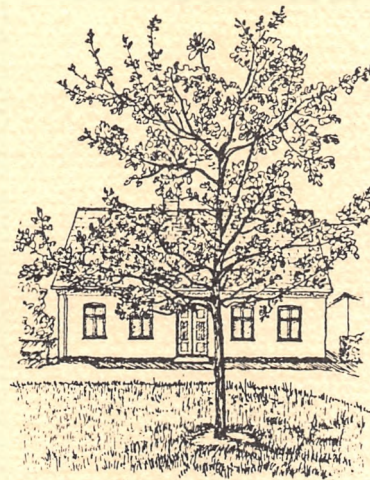
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ISSN 0905 8834

Årsskrift 1995 Ledøje-Smørum Historisk Forening og Arkiv

**Årsskrift 1995
Ledøje-Smørum
Historisk Forening
og Arkiv**

Udgivet af foreningen med støtte af Ledøje-Smørum kommune

Foreningens bestyrelse

Formand:	Steen Asger Jensen	44 65 03 09
Næstformand:	Anni Pedersen	44 65 47 20
Kasserer:	Inge Winther	44 97 68 08
Sekretær:	Poul Clemmensen	44 97 74 95
	Bodil Smith	44 65 02 36
	Bjarne Mansachs	44 66 02 69
	Inger Andersen	44 66 10 34

Suppleanter: Jytte Ziegler 44 97 96 16

Revisorer: Elin Jakobsen 44 68 04 32
Lars Jensen 44 66 13 56

Suppleant: Nelly Axelsen 44 97 10 36

Redaktion & Layout Rita Holm 44 65 36 44

Lokalhistorisk Arkiv

Adresse: Smørum Bygade 35, Smørumovre,
2765 Smørum

Telefon: 44 97 11 67

Åbningstid: 1. torsdag hver måned 19.30-21.30
Hver torsdag 10.00-13.00
2. lørdag i hver måned 11.00-13.00

Arkivarer: Rita Holm 44 65 36 44
Aase Thygesen 44 97 56 45
Nelly Axelsen 44 97 10 36

Tryk: ABC-tryk 44 97 10 80

Hvor intet er anført er billederne fra arkivet.

Indhold:

Forord.....	3
Hvad Slægtsforskning kan føre til.....	4
Ammetoftemose og Nonnegård.....	8
Fra Værebros til Løje Sø.....	14
Ungdomsgilder i landsbyerne.....	16
Fra Mads Cornelius Hansen.....	18
Et rigt liv under små betingelser.....	23
Et himmelbrev.....	29
Hospital, fattighus, kommunehus.....	34
Legater til trængende.....	44
Lokalarkivet.....	47
Lokalsamling.....	47
Sponsorer.....	48

Forord

Vi får tit spørgsmålet.....

»Hvor kan jeg læse om dette eller hint?« Det kan være gravhøjene, det kan være en detalje i en af landsbyerne eller noget om det ældre hus man har købt. Ønsker man konkrete oplysninger må vi henvise til arkivet, kun der har man informationer om kommunen. Men vil man gerne orientere sig bredt om kommunens historie kan vi henvise til de bøger, hæfter og tryksager som foreningen i samarbejde med arkivet gennem årene har udgivet. Vi kunne godt ønske at udgive flere bøger om kommunen, men dels kræver det tid at indsamle oplysninger både i lokalarkivet og på de offentlige arkiver samt at skrive oplysningerne sammen, og dels er det dyrt at udgive et færdigt manuskript.

Første søndag i oktober tog vi et initiativ af formidlingsmæssig karakter. Mere end 500 indbydelser blev uddelt i de nyeste boligområder omkring Råbrovej. Der blev inviteret til at møde på »åstedet« og å-stedet var i dette tilfælde et sted, hvor vikingegravpladsen blev fundet lidt NNV for Søagerskolen.

I efteråret gennemførte Københavns Amts Museumsråd ved Jens Henrik Jönsson en prøvegravning ved middelaldervoldstedet Smørholmen. Området har aldrig været undersøgt. Det regnes for at være et af de bedst bevarede voldsteder fra perioden. Vi har inviteret Jens Henrik Jönsson til at fortælle om undersøgelsen. Dette vil ske søndag den 4.febr.1996 i Smørumovre Gl.Skole. Arrangementet finder sted mellem kl. 13 - 16. Nærmere information vil blive udsendt i Smånyt i januar.

Med Ledøje Kirke og Voldstedet Smørholmen - eller fru Cecilies Ridderborg, som det mere poetisk kaldes - er Ledøje-Smørum fornemt placeret. Det bliver interessant at følge de videre undersøgelser. Der findes gode beskrivelse af kirkerne, men for Ledøje kirkes vedkommende bør den særlige karakter af borgkapel tydeliggøres.

Tak til alle, der har vist interesse for det lokalhistoriske arbejde i 1995. Tak til personalet i arkivet og til bestyrelsesmedlemmerne og tak til årsskriftets redaktør for det store arbejde med at indsamle og redigere dette skrift.

En særlig tak skal rettes til foreningens tidligere kasserer, Ayo Rasmussen, som desværre måtte sige sit hverv fra i maj måned p.g.a.sygdom. Tak for et særdeles udført arbejde.

Til vore medlemmer ønskes god læselyst og en rigtig glædelig jul samt et godt nytår.

Steen Asger Jensen

Hvad slægtsforskning kan føre til -

eller en beretning om Lars fra Smørum.

af Lise Effersøe.

Da jeg første gang kom på lokalarkivet i Smørum, drømte jeg ikke om at jeg skulle finde så meget om min familie.

Jeg mødte her utrolig megen venlighed og hjælpsomhed, da jeg lidt spagtt spurgt, om jeg måske kunne finde et eller andet om min familie. Vi havde i mange år haft sommerhus på egnen, og nu havde jeg opdaget, at min mormors slægt stammede herfra.

I dag - ca.4 år efter - har jeg kortlagt hele familien: børn, forældre, fætre, kusiner, tanter og onkler.

Mine tip-tip-tip-oldeforældre har jeg komplet og en del af deres forældre. Vi er her nede i midten af 1700-tallet, og det er jo langt fra »tørre« tal alt sammen. Mennesker af kød og blod træder frem for slægtsforskeren. Og kan man så - med hjælp fra arkivet - finde ud af, hvor de boede, og ovenikøbet konstaterer, at huset ligger der endnu, ja så har jubelen næsten ingen ende. Jeg føler faktisk lyst til lige at køre derhen på vej hjem fra arkivarbejdet »for lige at hilse på jer«. Det er lige før de kommer ud i deres gamle klæder og byder indenfor: Kom dog ind, kære barn, og få en tår kaffe - der er vist lige lidt på kanden ». Kun er jeg bange for, at der, hvis jeg kom indenfor i dag, ville stå en moderne kaffemaskine og ødelægge hele stemningen.

En slægtning som jeg specielt har arbejdet med, er Lars Larsen. Han var bror til min oldemor. Og her er så beretningen om Lars fra Smørum:

Lars var født 20.juli 1841 i Smørumnedre. Døbt i Smørum kirke 25.juli samme år. Han var 7.barn ud af 12 børn. Faderen Lars Hansen var husmand i Smørumnedre (mellem Balsmosen og Stormosen tidl.Kongeskoven). Moderen hed Ane Laura Olsdatter. De sad i yderst beskedne kår. Bedre blev det ikke, da moderen døde af brystsyge 6.april 1855, 48 gl. Faderen giftede sig 4 år efter med Birthe Hansen. Det siger sig selv, at børnene tidligt måtte ud og tjene blandt fremmede. Men vi er så heldige, at han selv kan fortælle sin historie. Han blev nemlig Dannebrogsmænd i 1928 og indsendte i den anledning sin levnedsskildring til Ordenskapitlet på Amalienborg. Så lad os høre, hvad Lars kan fortælle:

Foto: Lars Rud-Larsen

Dannebrogsmænd

Vehveran Lars Riid. Larsen

Levnedsskrivelse.

Den Anmodning der her stilles til mig vil jeg med glad opfyldelse, jeg er født
 jeg er født den 20 Juli 1841. min Fader havde et fæstet Hus under Adelsnavn Guds Guds
 kvorpå der hvilede Høverisarbejde. vi var 13 Børnskende og 1847 kostede 8.60 Rulbrød
 i vare Lenge 3 Kr 50 Ør. vi var den gang 9 ukonfirmeret Børn i Hjemmet. så alt både
 Føde og Klæder var i den dybeste Fattigdom, og så snart vare Kræfter tillod
 måtte vi arbejde for Fremmede. jeg har af den grund næsten ikke gået i Skole, og
 jeg tænker endnu med Sorg på mine fattige Forældre og vor Strenge Barndom, og
 dog er det værdnok alt dette der i hele mit Liv har endøret mig til Flid og
 Nøisomhed. da jeg var konfirmeret kom jeg ud at tjene og måtte da kære
 mig selv men af den lille Løn kunde der ikke blive noget til overs. og Tiden
 svandt da hen indtil jeg den 5 januar meldte mig til Tjeneste på Løviskibet
 Waldemar og dagen efter var vi mange der blev sendt ombor på Frigattn
 Sjælland der seilede til Nyborg. hvor vi i 6 uger blev øvet i Tjenesten var
 var så 8 Dage i Østersøen og derefter tilbage til Nyborg og da var Krigen brudt
 ud. vi var da mange der blev sendt til Holmen. og nogen Tid efter kom jeg ud med
 en Hjuldamper Holkerdanskere der sammen med Lindredskibet Skjold blev sendt
 over til Tyskland til at blåkere. var så der resten af Sommeren indtil der blev

Dannebrogsmand
Veteran Lars Rud Larsen.

Levnedsbeskrivelse.

Den anmodning der her stilles til mig vil jeg med glæde opfylde, jeg er født den 20. juli 1841. min Fader havde et festehus under Edelgav guds hvorpå der hvilede Hoverisarbejde. vi var 13 søskende og 1847 kostede 8u rubrød i vore Penge 3kr 60 øre. vi var den gang 9 ukonfirmeret Børn i Hjemmet så alt både Føde og Klæder var i den dybeste Fattigdom, og så snart vore Kræfter tillod måtte vi arbejde for Fremmede. jeg har af den grund ikke gået i Skole. og jeg tenker endnu med Sorg på mine fattig Forældre og vor strenge Barndom. og dog er det vistnok alt dette der hele mit Liv har andsporet mig til Flid og Nøisomhed.

da jeg var konfirmeret kom jeg ud at tjene og måtte da klare mig selv men af den lille Løn kunde der ikke blive noget til overs. og Tiden svandt da hen indtil jeg den 5 januar melde mig til Tjeneste på Logiskibet Waldemar og dagen efter var vi Mange der blev sen(d)t ombor på Frigatten Sjælland der sejlede til Nyborg, hvor vi i 6 uger blev øvet i Tjenesten var så 8 dage i Østersøen. og derefter tilbage til Nyborg og da var Kri-gen brudt ud. vi var da Mange der blev sent til Holmen. og nogen Tid efter kom jeg ud med en Hjuldamp-er Holkerdanser der sammen med Lindnedskibet (Linjeskibet) Skjold blev sent over til Tyskland til at blåkere. var så en Tur nede ved Als og her hjem til Byen hvorfra jeg blev hjemsent den 20. september 1864.

jeg fik så en Plads her i Byen hvor jeg var i 7 Aar og ved streng Sparsomlighed samlet jeg mig i den tid 2000 kr. jeg giftede mig da og begyndte en lille Handel og min Gerning var daglig næsten fra Morgen Kl.5 til Kl.10 Aften min bedste handel var Øl som jeg selv tappede af og bragde i Byen med en trækvogn. og da jeg gjorde mig alt mulig flid fik jeg stadig flere kunder. og da min hustru passede både Huset og Boutikken havde vi ikke så store udgifter, og ved fælles stræben kunde vi stadig glæde os ved at Gud vilsigned vor Gjerning.

og efter 14 Aar købte jeg en Eiendom til 48.400 kr. med 6.000 Kr. i udbetaling. nu boede vi i vort eget Hus i en 3 værelse leilighed med penne Møbler. og det bedste var at vi stadig var vilsignet af Gud. og vort

Hjem stod åbent for alle dem der trængte til eet timlig eller åndelig Trøst og Søndag havde vi Huset fuldt af Tjenestepiger der ingen Hjem eller Slægninger havde her i Byen.

Og sådan gik vort Liv i mange Aar indtil 1904, da kalde Gud min Hustru hjem til sig. men hvor var denne Adskillelse dog Oprivende. jeg var som et knækket Rør - Alt Energi og tilfredshed var borte ja den Tid var som et bestandig Mørke for mig, serlig når jeg var blandt glade Mennesker. men så fandt jeg blandt mine mange Venne en Kvende (48 Aar)som i mange Aar stadig havde været Gæst i vort Hjem og hun blev så min Hustru og da blev atter Lyst og Hygge i vort Hjem men træt af sin ti(d)lere Gjerning hun havde haft en stor fælles Skole der ikke kunne betale sig. og den tabte hun hele sin Formue.

men det værste var at hendes Helbred var også nedbrudt. men vi levede dog et lykkeligt Liv i 6 Aar. men så blev hun angrebet af en snigende Sygdom(Basedog) og så var jeg hinded Sygepasser et heldt Aar. så kalde Gud hende Hjem til sig. jeg forsøgte så i 5 Aar at opholde Hjemmet. men så var jeg træt solgde Eiendommen og næsten alt Bohavet. og leiede mig end i (et)hjem hvor jeg får alt hvad der høre til livets Fornødenheder. jeg har nu et udmerket Hjem hos to Ældre Dammer hvor vi lever et stille og roligt Liv. og har lærdt gennem Tiden ikke at bekymre mig for den Dag i morgen.

Her har jeg nu givet en kort beskrivelse af mit Liv i 86 Aar og 10 måneder som Gud har opholdt mig gennem både lyse og mørke Dage og jeg siger Gud tak for det altsammen. min Skrivelse er jo meget mangelfuld men da jeg som Barn næsten endet lærde har det været meget svert for mig selv at oprette det forsømte.

Lars Rud-Larsen, Jacob ———

Lars var fra 1871 til 1904 gift med Karen Marie Larsdatter. Efter hendes død giftede han sig 1905 med Anna Sophie Frederikke Willerup. Hendes mors pigenavn var Rud og i 1906 erhvervede de sig så retten til at kalde sig Rud-Larsen. Hun døde i 1912.

Lars levede hele sit liv på et udpræget kristligt grundlag. Han tilsluttede sig tidligt den fra England komne Katolsk-Apostoliske trosretning, og var et skattet medlem af menigheden. Han var et ydmygt og hjælpsomt menneske, en elsket onkel for hele sin familie, hvilket også fremgår af en sang, skrevet til hans 70-årsdag af niesen, Emma Kampmann Arnild:

Mel.: Der er et land, dets Sted er——

Vor kære Onkel var vor Barndomsglæde,
I Hjemmene en altid velset Gæst.
Vi følte, at hvor Onkel var tilstede,
Det var for Børnene en herlig Fest.
Hans Hjem det var et Hjem, hvortil vi længtes,
En kærlig Arne i vor Ungdomstid,
En Arne hvor, naar noget svært os trængte,
Vi vidste, de var to, der stod os bi.

Ved Juletid, naar Dagene var korte,
Der blev saa travlt i Eders stille Hjem;
For Børn at købe du var ofte borte.
Du løb omkring for at faa pyntet dem.
Men alle var saa glade for Rud-Larsen,
De gerne klædte Dukken fint og net,
Du Knas og Godter købte med paa Farten,
Kom hjem med Favnen fuld, men blev ej træt.

(to vers af seks)

Lars Rud-Larsen døde d.12.feb.1931 og blev begravet på Solbjerg kirkegård hos begge sine koner.

Foto: Anna Olivia Larsdatter med sine to døtre, søster til Lars Rud-Larsen.

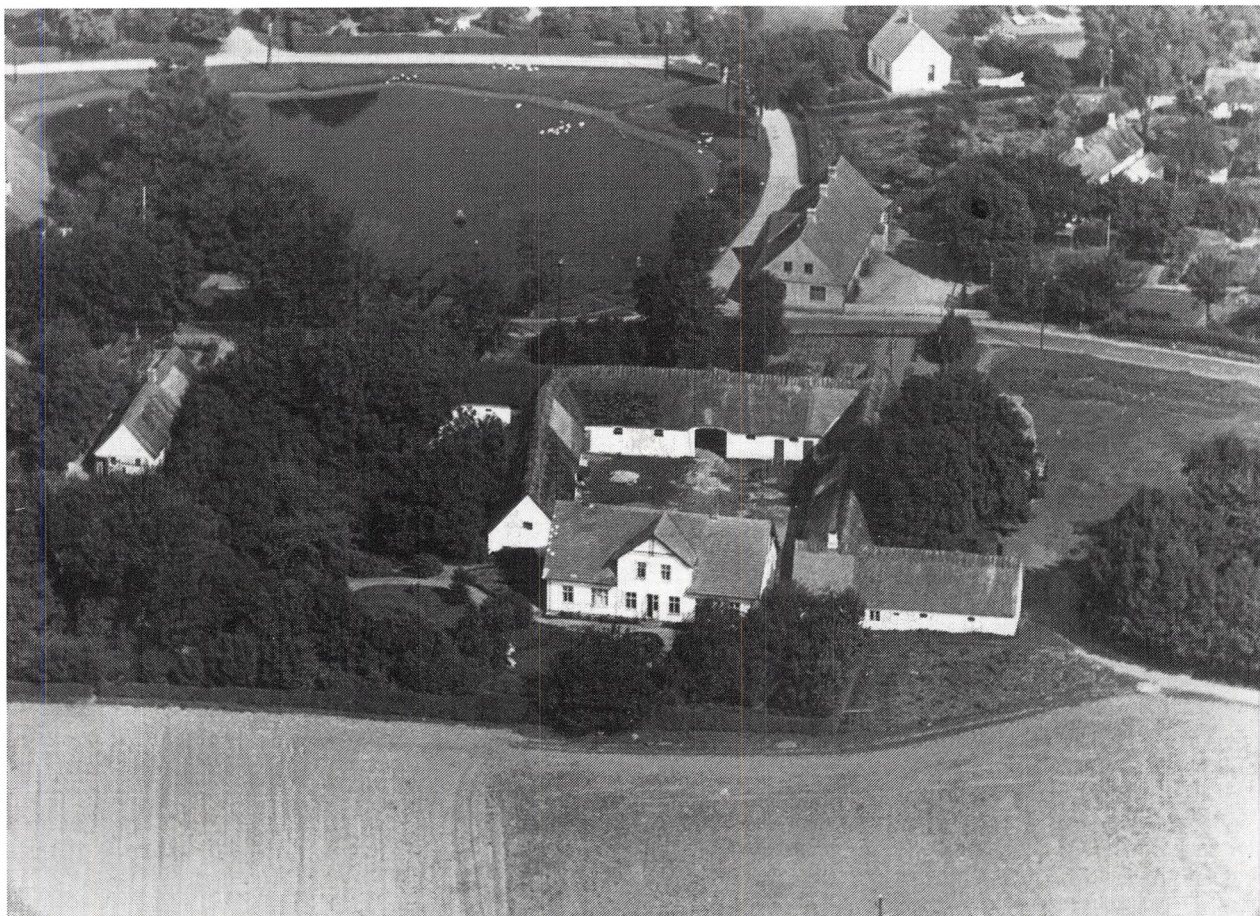

Foto: Nonnegård

Ammetoftemose og Nonnegård

af Lisbeth Djernæs

Lars Andersens slægt på Nonnegård.

Ellas far, Lars Andersen, var født på gården d.11.maj 1905, som søn af Søren og Marie Andersen. De var fem søskende - Lars Andersens eneste barnebarn hedder også Søren. Lars giftede sig med Inge Jeppesen, født i 1900 i Hemmeshøj, som datter af Gerhard Jeppesen.

De nuværende bygninger er opført i 1910 efter en brand og overtaget af Lars Andersen i forpagtning i 1932. Ella blev født 7.marts 1934. Der var 101 tdr.land til gården, hvoraf en del var Grønsø mose. Lars Andersen blev uddannet ved landbruget og var først på Roskilde Højskole i 1922-23 og siden på Slangstrup Landbrugsskole i 1927-28. Han var formand for kornnævnet og skolekommissionen.

Da Lars Andersen overtog gården, flyttede hans mor Marie op på » Nonnehøj«. I 1951 købte Th.Ilsøe gården(Th.Ilsøe blev senere forpagter på Ledreborg) og familien Andersen flyttede til en anden gård i St.Valby. Senere flyttede de til en gård i Bromme ved Sorø, som

Ella og hendes mand Ole Hjortskov overtog efter forældrenes død. De bor nu i Skævinge ved Hillerød. Navnet Nonnegård er i sig selv spændende. Boede der nonner før i tiden? Eller fik den navnet fordi den var ejet af Agnetes kloster i Roskilde i ca. 1530 eller boede der en med det navn? Svaret blæser i vinden. Gården var fæstegård under Vartov Hospital, som solgte sit gods i 1784. J.P.Jørgensen skriver i sin lille bog »Historiske Optegnelser i Ledøje-Smørum sogne« om bonderevolten, som var forårsaget af de nye fattiglove i 1803.

I bogen omtales fæster af Nonnegården Jens Mortensen, som var stærkt og nært berørt i »Slaget om Nonnegård«. Han døde fire dage efter, der var afsagt kendelse i sagen i april 1803.

Lars Andersen var en dygtig landmand og afgrøderne bestod hovedsagelig af korn- og græsarealer og store jordstykker med roer til husdyrholdet. Selvfølgelig var der fodermester og flere karle, som var på kost. Fodermesteren havde et hus henne ved Smørum kirke, mens karlene boede i venstre længe ved den lille port. I den lille tilbygning ved stuehuset - den er nu revet ned - var et stort vaske- og slagterum og en forrånskælder. I tilbygningen var også en stor rulle og bagved et lille værksted. Helt inde bagved var et lille WC med spand, som vi brugte det på landet. Inde bagved køkkenet var samlings- og spisestue til karlene. Fru Andersen og den unge pige forstod at svinge de store komfurringe og de store gryder. Der skulle være varm mad på bordet til alle mænd præcis kl.12 middag.

Når forårsarbejdet i marken var overstået og alle lamene havde lemmet, var det almindeligt at dyrene kom på græs. Men når der var for mange kalve og kvier og måske også føl i forhold til græsarealet, sendte man dem til Saltholm. Det måtte jo foregå i lastvogne, egnede til kreaturtransport til Måløv station, og derefter togtransport til København eller Kastrup. Når dyrene var ankommet blev de under stor ståhej med råben og hujen lempet ned i flade pramme og sejlet til Saltholm. Inden da blev de mærket i hov eller horn eller øre, for at lette sorteringen når de skulle tilbage efter sommerudflugten. Desuden fik de en kæde om halsen med et blikmærke. Føllene fik ingen mærke, da de automatisk fulgte moderen.

Antallet af dyr der blev sendt af sted, stod i forhold til gårdens hartkorn. Flere gårde i Smørum gjorde det samme med deres dyr.

Foto: Ella Andersen

Den båd dyrene blev transporteret i kaldtes en »skøjte« og om vinteren blev den brugt til stenfiskeri. Den havde sejl og en lille hjælpemotor. På Saltholm skulle man tro der var vand nok, men vandet i de små søer på øen er brakvand, så det var ikke lige sagen for dyrene. Men der var et fast mandskab, der på skift postede eller pumpede vand op af to brønde, der kaldtes Hollænderbrønden og Gammelværksbrønden. Vandposten var af træ med kædetræk, og der var nogle lange trug af træ, som dyrene drak af. Postmanden boede i en primitiv hytte, der blev kaldt Vnderhytten.

Nonnegården havde ligesom de andre større gårde i Smørumovre en tørvelod og en mindre jordlod i Grønsø, hvor man også kunne have kalve gående.

Tørvelodder i Ammetoftemose.

Da jeg i sommeren 1994 kørte en tur til Smørum, lagde jeg mærke til at vejen ved Ammetoftemose var skrumpet og endda revnet flere steder på grund af den stærke sol og langvarige sommer med næsten ingen regn.

Og da mindedes jeg pludselig »da vejen blev væk« i den tørre sommer 1944. Nu skete det vel ikke igen? Det så noget chokerende ud den dag vejen blev væk. Ja, den forsvandt lige så stille i dybet, så man kun lige kunne se overfladen. Der manglede faktisk en snes meter og dagen før kørte der store lastbiler. Kom det mon helt uventet? Man havde jo fyldt lidt extra sten og grus på en gang imellem. Men efterhånden gravede man tørv på begge sider af vejen og

pumperne gik for fulde omdrejninger og så gik det galt. Men da vejen sank, trykkede den mere tørve-masse op, så fabrikanten var nok glad alligevel. Gode råd var dyre og forsikringer mod den slags uheld var der ingen af. Kommunen måtte finde på råd og da Ammetoftebakken altid havde været for stejl, fandt man på at udnytte dette. Man gravede toppen af bakken så der opstod de små skrænter. Og det gik jo let med tipvognene, der kunne køre ned ad bakken af sig selv, snilt ikke? Heste måtte så trække de tomme vogne op igen. Ellers foregik alt ved håndkraft.

I den tid måtte vi helt uden om mosen, op over bakken og uden om den gård, der ligger når vi skulle til Ledøje.

Min far, Bertel Pedersen, der havde jord der grænsede til mosen, havde nok at se på foruden at lægge og

Foto: Tørvearbejde

pille kartofler op. Vi kaldte de jordstykker der lå omkring mosen for engen. Også Niels Pedersen og Anders Nielsen havde små jordstykker ved siden af op mod Lille Smørum. Overfor tilhørte marken Gersager.

Parcelleerne opstod ved at Ledøjegården brændte i 1936. Da den ikke blev genopbygget, blev jorden opdelt i mindre enheder og udstykket. Derved opstod en række gartnerier langs Råbrovej.

I krigens tid var der stor aktivitet i mosen. Vintrene var strenge i mere end en forstand og brændsel skulle der til. Derfor blev der gravet tørv, og de omkringliggende jorder blev anvendt til »læggeplads« og tørreplads. Mænd og koner kom fra nær og fjern for at tjene den gode skilling som en akkord var værd.

Senere kunne naboerne også leje et lille stykke jord til f.eks. kolonihave. Det var vist mindre attraktivt på længere sigt, for det skete at de græssende kalve og kvier brød ud af hegnene for at mæske sig med bager Oluf Pedersens grønkål eller gulerødder. Så måtte Lars Andersen på med lidt erstatning og somme tider måske mere end lige tørvepriserne. Det fortæller Ella som jeg stadig har kontakt med.

Desværre standsede hele tørveproduktionen brat den dag da vores forældre skulle have »læggeplads-penge«, for firmaet var gået konkurs og pengene måtte hentes ad rettens vej. Men en ny frisk mand ved navn Laurits Knudsen havde magt over tingene. Han brugte en kæmpeskovl, der kørte op og ned ad en wire

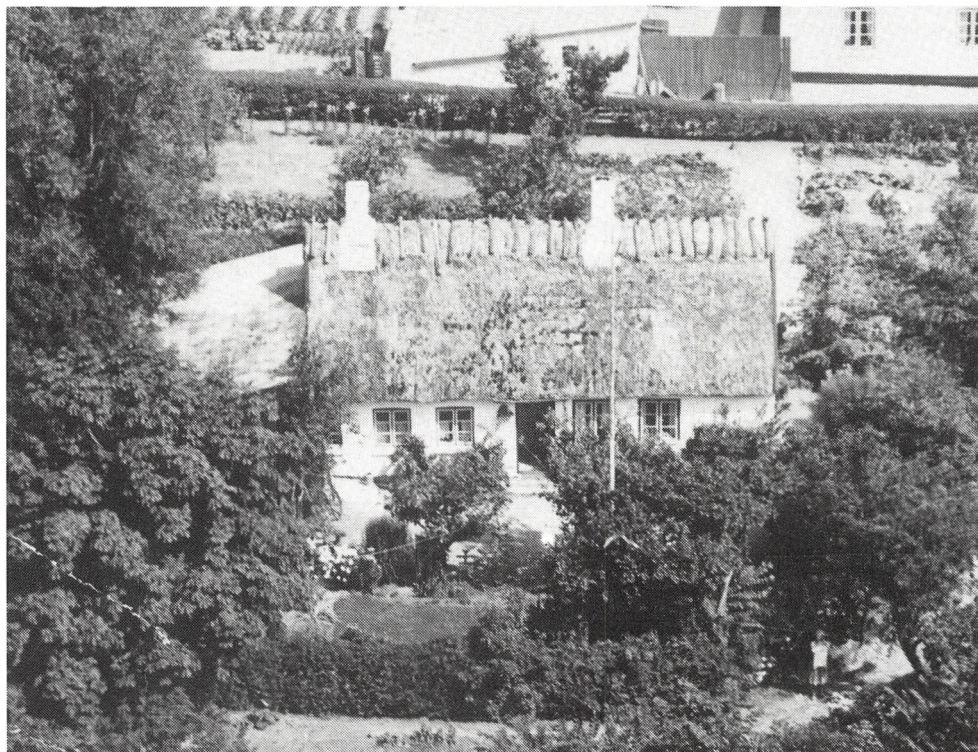

Foto: »Den kolde bager«
i Smørumovre

Foto: »Den kolde bager«, Karoline Larsen

Foto: Skomager Jens Larsen

inden massen kom over i æltemaskinen. Derefter kørte massen op i transportøren og siden ud over skærebordet. Derefter over i sluffer og kørt ud på markerne, hvor tørvæne siden blev vendt og stavlet op i pyramider. Her kunne og var børn også med til arbejdet.

Der hvor fabrikkerne gravede blev mosehullerne større med mere vand og der hvor kreaturerne før gik og græssede, kunne vi om vinteren løbe på skøjter eller lave glidebaner.

I næsten alle moser og lave områder blev der i krigens tid gravet tørv. Der var mange forskellige fabrikker og Ejner Godfredsen fra Egelund lagde traktor til. Han havde maskinstation og der skulle bruges strøm i moserne.

På de større gårde, som f.eks. Nonnegård, gravede de tørv ude i Grønsø. Men det var i noget mindre stil, nemlig med hestevogn og trillebøje og ellers med fantasi og håndkraft. Der var ofte nærmest en konkurrence om hvem der kunne bestille mest, men det hører man ikke så meget om i dagens Danmark. På Nonnegård skulle de kun bruge til sig selv og deres fodermester.

Når tørvemosen gik fint gik det også godt hos smeden, bageren og købmanden. Smeden Svend Christensen havde om sommeren en 3-4 ekstra mand på værkstedet. For det første på grund af landmændene, der ustandselig skulle have skoet heste, slebet plovs-kær eller sat nye tænder på harven. Men også fordi der skulle repareres eller fornyes maskindele til tørve- og ælteværker samt tørvepressere.

Købmand Sørensen Ingemann kørte nærmest i fast rutefart med øl og vand til de tørstende sjæle i Ammetoftemosen. Købmanden havde tit et par drenge med til at samle tomme flasker. Arbejdet skulle jo være på akkord.

Bager Oluf Pedersen måtte i sin lille hestevogn - med kasse bagpå - hente nye forsyninger i Ballerup. Hen ad en varm dag kunne der ligefrem være kø hos både Kaddara Is og Premier Is hos Karoline(Larsen) i den anden ende af byen. Skomageren himself, Jens Larsen, sad i lokalet bagved og fabrikerede træsko på livet løs. Han forsålede også vore sko og syede skoletaskerne, hvis krigskammet var gået op i sømmene.

Hos købmand Jeppesen (nabo til kroen og Ellas morfar) var der også altid kø. Købmanden havde en

ugentlig varetur, så vi kunne ringe i forvejen og få bragt varerne ud.

Livet var ikke så kedeligt endda i krigens tid. Da Danmark blev mærket med rationeringsmærker og købekort m. foto, der nærmest lignede kørekort, var det kun dem i byen, der kunne få koksmærker. Landboerne blev henvist til dem, der solgte tørv eller brænde. Det var selvfølgelig et opbevaringsspørgsmål. Jeg husker at far lavede et højt og bredt stativ af hønsenet i den lille port ved siden af værkstedet, så tørvne kunne lufte færdigt. Fugtige tørv gav løbesod og mangen en skorsten udbrændte på det grundlag.

Generatorbrænde til biler af forskellig art blev lavet af overskudsbrænde fra skovene. Og naturligvis rationeret, ja det kunne blive til mange »bilfri« søndage. I 44

var petroleum næsten heller ikke til at opdrive, så det blev det år, hvor Lille Smørums beboere endelig kunne blive enige om at få indlagt elektrisk lys. Nemlig da det var alldyrrest og kobberet måtte købes på » sorte børs«. Men intet er så galt at det ikke er godt for noget, blev den faste kommentar.

Så ind kom kogeplader eller el-komfurer og ud kom ofte brændekomfuret, primussen eller spritapparatet, som nogle kaldte det. Men ikke al det moderne isenkram var en fordel. For hjemme manglede vi egentlig varmen fra det gamle komfur, der var endt i laden. Det varmede jo både i køkkenet og to entrér og lidt i soveværelset. Men så kom der varmeovne vi kunne flytte rundt med og endelig sidst i 50-erne, længe efter jeg var flyttet hjemmefra, fik mine forældre centralvarme og et lille badeværelse.

Fra Værebrosø til Løjesø.

af Overpostbud Oluf Jensen.

(Fra Jul i Nordsjælland 1958)

I disse erindringer fortælles om dagligliv i begyndelsen af dette århundrede omkring Værebrosø og Løjesø, som Ledøje-Smørum grænser op. På begge sider af Værebrosø og Løjesø var store mosearealer og dagliglivet har været temmelig ens på begge sider af åen.

Tørvegravningen

For 50 år siden, (1908) ja før den tid, var der et broget liv i de store tørvemoser på begge sider af åen fra Værebrosø til Løjesø.

Arbejdet begyndte, så snart grønsværen kunne bære trillebørene, og det varede til henimod høst. Der boede ca. 800 mennesker i Gundsømagle, og der hørte store mosearealer til byen. Men der kom også folk fra Jyllinge og de andre landsbyer helt nedad mod Roskilde for at hente tørv.

Arbejdet i moserne var tit hårdt, og flere steder måtte tørvegravene hver morgen tømmes for vand, inden man kunne begynde. Det skete ved håndkraft, og det stykke ekstra arbejde fik man ikke noget for. Prisen for selve tørvegravningen var 16 øre pr. løbende favn, og der skulle hænges i, for at der kunne komme en - set med vor tids øjne - en lille dagløn ud af det.

Som regel kom gårdmændene den første søndag i april og var med til at læsse trillebøre, værktøj og skærme af ved moserne. Inden de kørte hjem igen, blev der taget et enkelt spadestik - så var der ikke begyndt på en mandag. Overtroen var stærkt udbredt blandt folk dengang - ja, den er det vel sine steder endnu på visse områder...

Efter tørvegravning - høsten.

Når høsten var »lige op over«, sluttede livet i moserne, for hver mand havde sin gård at passe med høstdage. Arbejdet på markerne var strengt, men også fuld af poesi, når man havde øje for det. Og når sæden var sat i stakke, kom i første omgang høstgildet og derefter mikkelsgildet, hvor hele familien var med.

Mikkelsgilderne begyndte kl. 2, og traktementet bestod af oksekødsuppe og kold vandrisengrød med rosiner og peberrodssovs.

Manden på den gård, jeg kendte bedst, var lidt af en skælm, men god nok iøvrigt. Min far skulle have 50 kr. for høstarbejdet, enten det blev kort eller langvarigt. Det skete så engang, at gårdmanden stak far en hundredekroneseddel, som han skulle have tilbage på. Det regnede han ikke med kunne lade sig gøre, og så ville der blive grinet af min far. Men om forladelse; far havde ved tørveskæringen fået skrabet 50 kr sammen og kunne veksle; så var det bonden, der blev til grin.

Når høsten var forbi, begyndte man med damptærskningen. En halv sned mand eller dusin måske fulgte med dampmaskinen, og når tærskningen var overstået, kom arbejdet med at skære rør. Dengang var der et stort rørsværk. Det var inden der blev oprettet rørvævsfabrikker.

En gadehusmand.

En gadehusmand skulle helst have tjent så meget om sommeren, at han kunne gå et stykke tid om vinteren uden at tjene noget. Nogle af dem var måske så heldige, at de fik arbejde med at slå sten, men tit måtte de gå både en og to mil for at komme til stenpladsen. Der var ikke faste priser på stenslagningen og så blev der holdt licitation - hvor de så stod og bød hinanden ned. Prisen på kommunesten var 12-13 kr. favnen. Amtet, der skulle have en finere kvalitet, betalte 15-16 kr.

Min far havde i flere vintre tærsket med plejl til 66 øre (2 mark) om dagen. Det gav jo ikke store penge, men de var glade, når bare der var arbejde at få. Udgifterne var også derefter - statskatten udgjorde f.eks. 65 øre kvartalet - og dog kunne den mørke årstid være streng nok at komme igennem for familier med børn.

Vi havde to mil til Roskilde, og skulle manden til staden, så foregik turen til fods. Drejede det sig om en udflugt for hele familien, blev der lånt et køretøj på den gård, hvor man gjorde høstarbejde. Når det rygedes at nogen skulle til bys, var der gerne mange ærinder at besørge for naboerne.

Foto: Tørvearbejde, pigen med hunden, Thyra Larsen

Ved juletid

Husmændene havde altid en gris at slagte til jul. Så blev der holdt gilde. I vor kreds var vi tre familier, som hver holdt sit gilde. Der kom flæskesteg, sylte og ostemad på bordet, hvidtøl nr.2 og en flaske 7 graders brændevin til 27 øre. Til kaffen var der cognac, som kostede 55 øre for en hel flaske. Sådan en aften følte man sig vel nok! Der var en egen hygge i stuen ved disse julegilder, selv om nogle af os måske måtte sidde på en lågkiste, som der var lagt en høsæk over.

Efter spisningen kom kortene frem til tyvsjavs, som vi kaldte det. Tit blev der spillet kort, til det var tid at spise morgenmad.

På gårdene blev selve juleaften indledt om eftermid-

dagen ved, at husmændene, som havde været der i høsten, kom anstigende, rygende på deres lange piber. De lagde rent halm i træskoene og gav så ellers en håndrækning med staldtjenesten. Gårdene havde dengang mange heste. Med plage og føl kunne der godt være over en snes. Nytårsaften og Hellig tre Kongers aften gentog det samme sig.

Nok var der forskel på de forskellige hjemms formu-eomstændigheder, tit stor forskel endda, men der var trods alt et vist sammenhold mellem folk på landet før i tiden - og det mærkedes navnlig ved juletid.

Ungdomsgilder i landsbyerne

af Rita Holm

I ældre tider udstak kongen og Centralmagten de love og forordninger, som de danske undersåtter havde at rette sig efter. Indenfor disse rammer nedsatte landsbymændene visse love og regler som var gældende for landsbyerne og deres beboere.

Brud på disse landsbylove medførte bøder eller mult, som det også kaldtes, for småforseelser begået af beboerne. Disse bøder tilfaldt egentlig herreds fattigkasse, men det skete at der gik »kit« i det og bøderne blev drukket op af gårdmændene. Det var nemlig gårdmændene, der havde rettighederne til at sætte de snævre rammer for dagliglivet, når bare de blev holdt indenfor lovens rammer

Landsbylovene også kaldet » vider og vedtægter » dækkede alt fra markarbejde til klining af huse eller hvor og hvordan bytyren skulle behandles. De var som regel en god foranstaltning idet de var med til at bevare ro og orden samtidig med at de beskyttede både mennesker og ejendom, en opskrift på leveregler for ikke at genere hinanden mere end højst nødvendigt. Den gang havde man ikke politi, der kunne tilkaldes ved gadeuorden, klammeri og lign. så bønderne måtte selv holde justits i landsbyerne, senere fik man dog landbetjenten.

Nogle af reglerne har måske også haft til opgave at sikre de unge mennesker fik søvn nok, så de næste morgen kunne møde op for at malke og røgte dyrene. Hvis bymændene misbrugte deres magt havde man altid den mulighed at klage til amtmanden som var områdets øverste verslige myndighed.

Vider og vedtægter findes for mange landsbyer, vi har dog endnu ikke været heldige at finde dem frem for Ledøje-Smørum, men jeg har fundet nogle vedtægter omkring ungdomsgilder. De bringes her og ligger vel egentlig ikke så langt fra lignende ønsker for nutidens ungdom:

Vedtægt.

Underskrevne gårdmænd af Ledøje-Smørum sogne er bleven enige om for at forebygge al den uorden og misbrug som ved ungdommens gilder mod vore vilje kunne finde sted at vedtage og overholde følgende bestemmelser:

1

Ved alle gilder som holdes ved jul, fastelavn, høsten, mikkelsdag og deslige ville vi påse og være den af os behjælpelig hos hvem gildet holder at ingen uorden opstår og straks i dette tilfælde søge at forlige de stridende eller når dette ej skulle kunne opnåes da at byde vedkommende at forlade gildet.

2

Ej at tåle i almindelighed nogen overdreven støj, alarm, hujen udenfor huset eller på gaden.

3

Ikke at tåle nogen slags højt kortspil.

4

Alle slige gilder må kun holdes en dag af gangen dog med undtagelse af jul og sammenfalden to dage i fastelavnsgilderne slige som kunne være i to dage. Om bryllup og barselsgilder kan her ej være tale, eftersom her kun haves hensyn til ungdomsgilderne.

5

Vintergilderne ophører klokken 2 om morgenen og sommergilderne klokken 12 eller midnat.

6

Ingen gilder må holdes om løverdag aften hvilke strider med anordningen.

7

Vi lover at hver af os undertegnede som tåler længe-re varende forsamlinger eller overtræder nogle af disse bestemmelser, giver en frivillig kendelse af 7 rigsbankdaler til sognets fattigkasse.
Ledøje-Smørum d.4 april 1843

W.Tutein Thomsen

Hans Andersen, Peder Jørgensen, Niels Rasmussen, Jørgen Hansen, Lars Rasmussen, Tønnes Hansen, Niels Mortensen, Hans Andersen, Peder Hansens enke, Johan Truelsen, Ole Jensen, Peder Pedersen, Peder Larsen, Ole Pedersen, Jonas Hansen, Anders Nielsen, Jens Pedersen, Lars Nielsen, Hemming Pedersen, Søren Pedersen, Christen Jacobsen, M.Bent Jensen. (Ledøje sogn)

Niels Olsen, Niels Larsen, Anders Nielsen, Frants Nielsen, Niels Andersen, Niels Larsen, Jens Hansen, Peter Simonsen, Jens Olsen, Niels Andersen, Hans Andersen, Johan Hansen, Poul Nielsen, Lars Nielsen, Johannes Nielsen, Lars Hansen, Søren Knudsen, Kristoffer Larsen, Ole Nielsens enke.
(Smørum sogn)

Kilde:
Ledøje-Smørum forhandlingsprotokol 1843-50

Fra Mads Cornelius Soelmark-Hansens dagbog.

af Rita Holm

Gennem de senere år har mange slægtsforskere besøgt vort arkiv for at søge oplysninger om deres slægt. Vi har hjulpet vore gæster på flere måder og som tak har vi fået kopi af deres arbejde. Ligeledes har disse besøg medført at vi har lånt eller fået kopier af erindringer fra ældre borgere, som engang levede deres liv i vore landsbyer.

Fra Jane Pedersen i Ll.Skensved har vi lånt/kopieret fra 12 dagbøger som Janes farfar Mads Cornelius Soelmark-Hansen påbegyndte i 1950. I dagbøgerne skrev han lidt om sin barndom i Ledøje, samt nutidige daglige (1950-59) gøremål. Vi har plukket lidt i de 12 dagbøger og billedmaterialet har vi fået af Jane Pedersen.

Mads Cornelius begynder:

Det synes noget mærkeligt at begynde på at nedskrive en livshistorie, når man har nået en så høj alder (70). Men dels til at få tiden til at gå, og dels at glemme den daglige trummerum eller den daglige kedelige livsførelse.

For min egen part med hvad jeg kan huske fra min barndom. Mine forældre havde en gård i Ledøje på 66 tdr land, som de havde fra fars forældre. Farfar hed Hans Andersen og var gift med Johanne Madsdatter, som var datter af Krogården (lå hvor Forsamlingshuset ligger, i 1860 udflyttet og kaldet Øbakkegården). Johanne Madsdatter født 1813 død 1879, blev gift 1839 med Hans Andersen i Ledøje kirke. Hans var født 1813 død 1868, han var gårdejer i Ledøje og efterlod sig tre børn af hvilket min far Anders Hansen født 1841, hans søster Kristine Hansen født 1840 og Hans Peter Hansen.

Min far blev gift med min mor Signe Larsen, datter af gårdmand Hans Larsen og hustru Kristine Pedersdatter Nybølle, som blev mine bedsteforældre på mors side.

Og disse to mennesker kan jeg godt huske. Hvornår bedstefar døde husker jeg ikke, men min bedstemor døde 1898. Jeg selv er født 2 maj 1881 og døbt 23 juli

Foto: Mads Cornelius som soldat

i Ledøje kirke. Jeg har gået 1½ år i skole i Ledøje under en lærer Carl Hjort. Når jeg nævner ham så er det fordi han var kollega til Zakarias Nielsen i Herstedvester og han har bidraget til forskellige udrensninger i vort modersmål.

Jeg var godt 8 år i 1889, da mine forældre måtte sælge deres gård (Løbergård?). (Her er han i tvivl om gårdens navn, men kommer senere i tanke om at det er Stanghøjgård).

Grunden var nok økonomiske forhold og det var måske også strenge tider for landmanden, så nær København. Senere er jeg kommet til det resultat at bondestanden omkring de store byer ikke var kommet andelsbevægelsen så nær endnu, men der kan selvfølgelig også være andre årsager. Nok med det;

Min fars fætter Mads Tønnesen til Øbakkegård købte vores gård. På det tidpunkt var min ældste bror kom-

Foto: I Ledøje skole fra 1888 med lærer Hjort, Cornelius nr.3 fra hj.

met i bagerlærer i Tåstrup og min søster konfirmeret og jeg selv var 8½ år, da vi forlod Ledøje og flyttede til København.

Vi ankom til byen, Mathæusgade 23, en septemberdag i 1889. Da vi havde båret alle møbler op på 3.sal og havde sat dem på plads, satte mor sig til at græde. Det kunne jeg ikke forstå, for jeg syntes det var så spændende. Jeg har ikke nævnt at jeg har haft en søster Johanne, som døde i konfirmationsalderen af det man dengang kaldte brystsyge. Jeg selv er en tvil-

ling og på et tidspunkt i barndommen troede jeg at min tvillingbror var en neger, fordi jeg har hørt mine forældre sige at han var sort ved fødslen.

Om min mors forældre ved jeg ikke andet end at de var gårdmandsfolk i Nybølle og senere solgte de også deres gård. De var en tid værtshusfolk på Gasvej i København og senere forpagter af Ny Kro i Taastrup. Min morfar var tillige landsbymusikant, men da de blev ældre og svagelige, flyttede de til Ledøje og købte et hus. Min bedstemor Signe Hansen levede til

Foto: Signe og Anders Hansen med Cornelius, Kristine og Hans Peter.

1898, hvor hun de sidste 4-5 måneder boede hos os i København. Min mor var ene barn og måtte derfor tage sig af sin mor.

Min far Anders Hansen blev næsten 80 år gammel og fra 1889, hvor han kom til København, arbejdede han med forskellige ting. Han begyndte at køre en handelsvogn, men senere blev han arbejdsmand på Holmen, hvor han var i 15 år.

Jeg kan huske vi flyttede flere gange. Først til Mathæusgade 23, dernæst til Kvægtorvet lige overfor det gamle gasværk i en hel ny ejendom. Dernæst til Thuesensgade, hvor vi fik et ismejeri. Men det varede kun 1/2 år, så måtte vi flytte igen, det blev Dannebrogsgade 26. Så Dannebrogsgade 54, dernæst Absalonsgade 44, de næste Oehlenschlägergade og sidst Esbern Snaregade 11 og der døde min mor 1907.

Nogle år før skrev min søster Kristine et brev med et par vers til min mors 56 års fødselsdag:

På fødselsdagen

Min egen lille velsignede Moder,
Det bedste jeg ejer af alle Goder,
Gid du i Dag med de 56,
Maa føle dig rigtig glad og tilfreds.

Tak - for alt hvad du har mig givet,
Tak - fordi du mig skænkede Livet,
For mig har saa ofte du stridt og lidt
Derfor - alt hvad jeg har - er ogsaa dit.

Tilgiv - hvert eneste stygge Ord,
Jeg har sagt dig imod, min lille Mor,
Hvis det har voldet dig megen Smerte,
Kun Munden har sagt det - ikke mit Hjerte.

Hjertet kan ikke være med,
Til at gøre min Mor fortræd,
Ak - om min Moder jeg kunde forgylde
Kun i et par Vers jeg idag kan dig hylde.
Men vi er ogsaa kun 3, paa Jord,
Som har saadan en ejegod Mor,
Hans og Christine og Askepot,
Lille Mor - vi mener dig det saa godt.

Jeg venter saa smaat du i Aften giver,
Et par dejlige store Æbleskiver,
Alt muligt godt, hvad mit Hjerte omfatter,
Det ønsker jeg dig, - Lille Mor - din Datter.

Om min egen person med hensyn til arbejde, prøvede jeg lidt af hvert. Da vi flyttede til København, var jeg en tid mælkedreng. Men dengang fik man ikke mælken på flasker, vi kørte ud med mælken og husmødrene kom med en spand eller en mælkekande, som vi tappede mælken i. Vi kørte for det meste på Gl. Holm, men jeg blev jo ikke millionær på det, så min mor ville at jeg holdt op, da hun mente det gik udover min skolegang.

Jeg kom først i betalings-skole til 1 kr. om måneden. Her måtte vi selv betale for skolebøgerne, men mor ville ikke have jeg gik i friskolen (kommuneskole) for der fik man lus. Jeg havde dog kun været i skolen en måned så havde jeg også utøj. Næste skole blev Larslejstrædets Friskole og her måtte jeg gå resten af min skoletid og fik ingen utøj.

Jeg blev konfirmeret i Vor Frue kirke i 1895, og efter konfirmationen prøvede jeg forskelligt indtil jeg blev

Foto: Johanne Madsdatter

antaget i tobaksfirmaet J.Adler. I tre år lærte jeg om røgtobak og cigarfaget og efter de tre år kom jeg til Bang i Roskilde, hvor jeg var i et _ år.

Så tog jeg på valsen, vi kom til Odense, men der var ingen arbejde. Videre gik vi til Fredericia, men der var heller intet arbejde. Efter 1½ dag i byen, gik vi til Esbjerg, hvor vi arbejdede i en uge. Jeg husker hovedgaden var brolagt ligesom Vimmelskiftet i København. Vi gik mod nord og kom til Ringkøbing uden dog at finde arbejde.

Så vi drog igen ad landevejen og overnattede på en kro i Ulfborg. Her spillede jeg billard med nogle gæster.

Da vi kom til Holstebro fik jeg endelig arbejde og blev der i to måneder. Derefter gik vi ad kysten Århus, Vejle og Fredericia, hvor jeg igen fik arbejde. Efter en uge blev jeg uvenner med Mester, der sagde jeg holdt for længe middag.

Jeg tog nu over Fyen til Sjælland og efter en kort tid,

Foto: Kristine Pedersdatter

hvor jeg arbejdede i Fuglebjerg, tog jeg hjem til min fars fødselsdag.

På det tidspunkt kom den store lockout og der var intet arbejde. Fagforeningen ville have at vi unge tog til udlandet, men jeg manglede pænt tøj og sko, og da der netop tilbød sig noget arbejde, hvor min far var, tog jeg det.

Tiden nærmede sig hvor jeg skulle være soldat og på det tidspunkt - 1901 - havde jeg lige lært min hustru Augusta at kende. Jeg blev indkaldt - for sådan en flot fyr kunne de ikke kassere - og meldte mig på Sølvgaes kaserne. Efter 14 måneders tjeneste blev jeg hjemsendt. Jeg var senere indkaldt til 14 dage i kastellet, men det var fordi borgerbevægelsen var ophørt i København. Ligeledes blev jeg indkaldt til mobilisering og senere igen indkaldt til sikringstjenesten under 1.verdenkrig i 1915, hvor jeg lå i Tårnbæk Hotel, som var lavet om til kaserne. Efter 14 måneder blev jeg hjemsendt.

Foto: I Ledøje skole 1888, Kristine

Mads Cornelius Hansen's dagbøger fylder tolv store folie bind og vi har kun medtaget erindringer fra hans barn- og ungdom. Sluttelig viser vi en enkelt side af hans dagbog:

Lørdag den 8 august 1959.

Var jeg oppe halvni og mor lidt efter. Der var fin solskin og stille vejr med 21 gr. udenfor, så vi åbnede altandøren. Og så til kaffen med to piber. Vi talte lidt om at sove og mor har sovet godt. Jeg var i Ledøje i aftes inden jeg faldt i søvn. Jeg spekulerede på at hvis jeg havde et fotoapparat ville jeg ud og fotografere flere steder i byen. Og særligt et sted, der skal have været bystævne. Efter et billede i Billedbladet som jeg

har klippet ud, kan jeg godt kende stedet fra min barndom. Men jeg har aldrig hørt det omtale som bystævne, ej heller var der sten der.

Min bedstefar var sognefoged, men der er aldrig blevet talt om stedet. Jeg har hentet to bøger på biblioteket. Een handler om Københavns Amt og een om kirkehistorie og mens jeg røg to piber, begyndte jeg at studere bøgerne, især min fødeby i amtet.

Her stopper vi Mads Cornelius' erindringer og af det sidste han skriver her, er det tydeligt at han er ved at læse J.P.Jørgensens bog Historiske optegnelser om Ledøje-Smørum sogne.

Et rigt liv under små betingelser

Lidt om statshusmandsbrugene i Ledøje-Smørum af Knud E. Hansen

For at forbedre levevilkårene for visse dele af landbefolkningen, det vil nærmest sige landarbejderne på de store gårde, blev der d. 24. marts 1899 vedtaget en udstykningslov, der gav mulighed for at oprette nye husmandsbrug til en rimelig lav etableringsudgift, de såkaldte »statshusmandsbrug«. Loven er senere ændret adskillige gange, især 1919 og 1948, hvor de største ændringer blev foretaget.

En anden baggrund for Loven var at dæmme op for den store udvandringstendens, der var i disse år med det til følge, at store dele af den yngre landbefolkning forsvandt fra landsbyerne.

I tidligere tider såsom i fællesskabstiden boede husmændene som gadehusmænd i landsbyerne og var

fæstere eller indsiddere, men ved udskiftningen fik en del af dem tildelt mindre jordlodder på 1-3 tdr. land, så de kunne have en ko og et par grise, samt lidt fjerkræ til eget brug. Til gengæld mistede de retten til at bruge landsbyens fælles græsningsarealer, som de tidligere havde gjort. Arealerne til disse brug var dog oftest af ringe bonitet og beliggenhed. Ofte var det sandede overdrev, eller engarealer langt fra landsbyen de blev tildelt. Jorden kunne de som regel bearbejde med gårdens heste og redskaber mod en pligt til at gøre hoveri på gårdene. De forblev fæstere eller lejere og havde ofte samtidig en beskæftigelse som håndværkere m.m. Et eksempel på en sådan udstykning her i kommunen er Ulveåsen, der blev udstykket og bebygget i 1840-erne.

Udstykningerne

Der var en række betingelser som skulle være opfyldt, for at komme i betragtning ved tildeling af de frigivne midler under den nye udstykningslov. Godt nok stod der i loven at - enhver mand, der var under 55 år, hav-

*Foto:
Margretelund 5*

de en landbrugsuddannelse, kunne dokumentere egnethed og hæderlighed samt besidde en vis egenkapital - kunne ansøge om et statshusmandsbrug, men tildelingene var knappe i relation til antallet af ansøgere, så ofte måtte der mere til.

Udstykningerne blev oprindeligt foretaget efter to principper. Jorden kunne enten være i offentlig eje, for eks. tilhøre universiteter eller andre institutioner, stor gårde, som det offentlige havde overtaget efter brand, tvangsbetalinger o.s.v., eller præstegårdsjord ned til en rest af ca. 25 tdr. land, der blev udstykket på denne måde. Her skulle de nye ejere ikke købe jorden, men betale en årlig afgift af jordværdien til staten, de såkaldte **jordrentebrug**. Jorden kunne også være privatejet og skulle følgelig erhverves til en pris, der ofte blev fastsat ved expropriation. Hertil kunne den nye ejer optage statslån til fastsat lav forrentning.

Ved de senere reguleringer af loven blev de to principper tilnærmet hinanden og **selvejebrug** blev mest almindeligt, ligesom der blev åbnet muligheder for at få **tillægsjord** til de mindste brug. Ved reguleringen i 1919, blev Statens Jordlovsudvalg oprettet. Dette skulle blandt andet være med til at sikre, at de udstykkede brug havde en størrelse, der kunne give så stort et udbytte at en familie kunne leve af det. Praksis havde forinden været, at indtægterne måtte suppleres med lønarbejde, især som daglejer på de større gårde.

Da husmandsbevægelsen havde sin største udbredelse, hvilket var i 1950-erne, var der i Danmark ca. 100000-110000 ejendomme med højst 1 td. hartkorn. Heraf var de ca. 30000 oprettet i henhold til »statshusmandslovene« samt ca. 25000 bevillinger til tillægsjord iflg. Statistisk Årbog.

Husmændenes digter, Johan Skjoldborg skrev i 1908 sangen: »Ja, vi mødes alle unge«, hvoraf de fire linier for husmændenes vedkommende blev som en drøm, der gik i opfyldelse:

Vi vil rejse nye huse,
nye hjem - fra strand til strand.
Med de hundred tusind haver
smykket skal du stå vort land.

De fleste statshusmandsbrug her i kommunen er beliggende som enkeltbrug i modsætning til flere andre steder i landet, hvor hele - store gårde blev udstykket i såkaldte »Husmandskolonier«. Dog er Margrethelund et eksempel på en sådan »koloni«, da de fleste ejendomme her er udstykket fra gården af samme navn, der nedbrændte 1924.

I Ledøje sogn blev der oprettet ca. 20 husmandsbrug samt nogle få arbejderboliger. Det var især jord fra præstegården, Ledøjegården, Vestergård og den nævnte Margrethelund, der blev udstykket. Ejendommene blev bygget langs Ledøjetofen for præstegårdsudstyknings vedkommende, og fra Ledøjegården - langs Råbrovej, mens de udstykkede ejendomme fra Vestergård er beliggende langs Nybøllevvej.

I Smørum sogn oprettedes ligeledes ca. 20 statshusmandsbrug samt ca. 10 gartnerier, der ligger spredt i hele sognet. Dog er der en samlet »husmandsbebyggelse« langs Skebjergvej, udstykket fra Skebjerggård, og videre ud over Tørvesletten. hvor Langbjerggård blev udstykket.

Størrelsen på de oprettede brug kunne svinge efter jordens bonitet eller lokale forhold, men for husmandsbrugenes vedkommende var de normalt på 14-20 tdr. land, altså omkring 1 td. hartkorn, der ansås for at være tilstrækkeligt til at ernære en familie. For gartneriernes vedkommende var størrelsen mindre og vel også mere svingende.

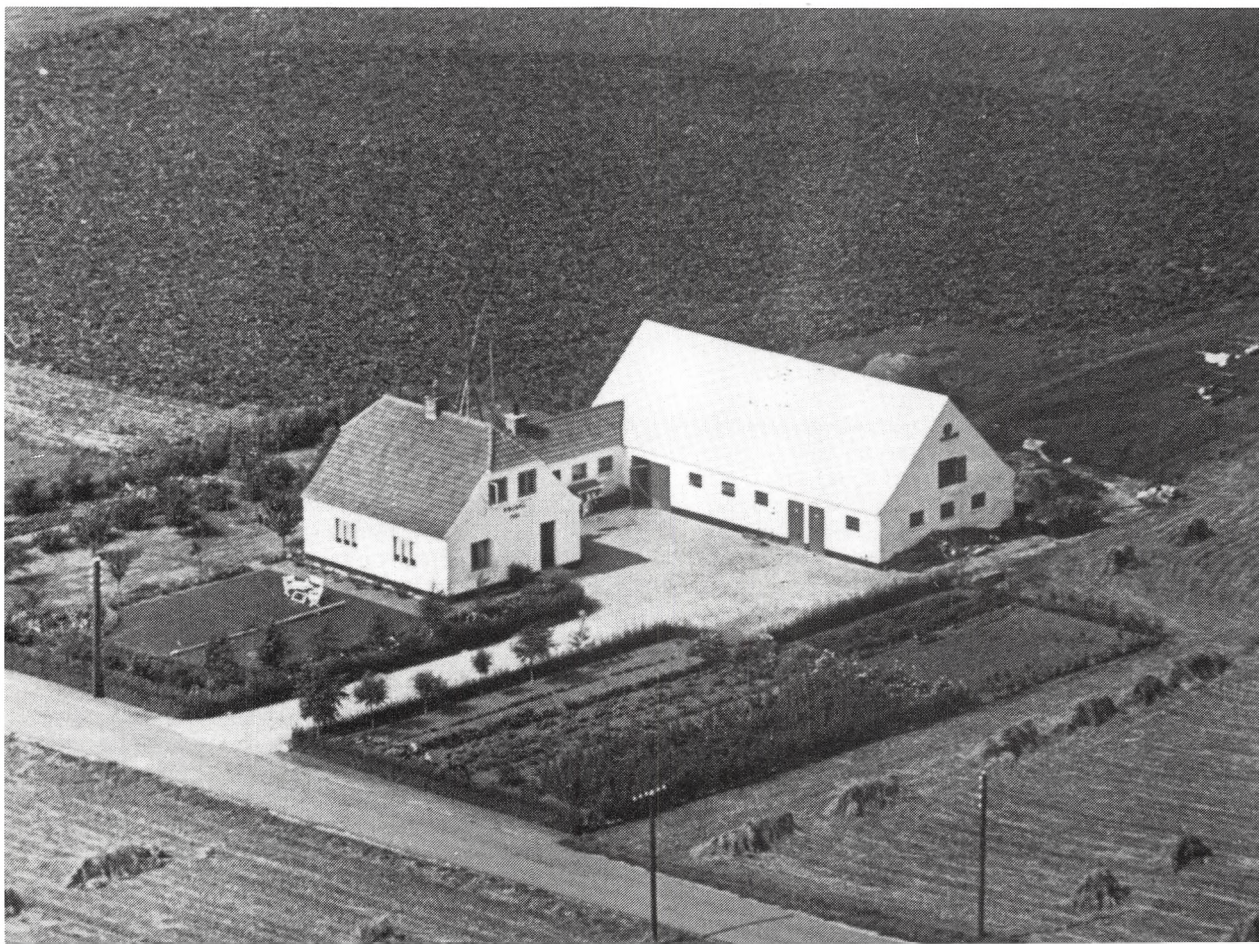
Da perioden for udstykning af statshusmandsbrug strækker sig over ca. 50 år, blev byggeskikken ændret noget i tidens løb, ligesom den har været lidt egnspræget. Der blev dog ret tidligt dannet et selskab med det formål at vejlede de nye bygherrer. En meget udbredt byggestil blev den, hvor stuehus og staldbygning er bygget parallelt og forbundet med en smal tværbygning indeholdende bryggers og vaskehus, derved kommer den til at virke som 3-længet. Derudover var der nogle steder en fritliggende halvtagsbygning til fjerkræ.

De store ændringer, der er sket siden 1950-erne, hvor det ikke længere er muligt at ernære en familie på et brug af den størrelse har betydet, at så godt som alt jord tilhørende statshusmandsbrugene nu er bortfor-

pagtet, dyrket af andre, frasolgt ejendommen eller der er tilkøbt mere jord. Lovgivningen bag statshusmandsbrugene blev stærkt ændret i 1960-erne, bl. a. bortfaldt rentefordelene og siden er der ikke oprettet nye brug, medens nogle er helt nedlagt og jorden anvendt til andet formål, eller med andre ord: Et stykke landbrugskultur, der er blevet historie.

Kilder: Gunnar Solvang, De nye husmandskolonier
Jørgen Pedersen, Træk af husmandsforeningernes historie

Foto: Højdal ca. 1950

Livet på Højdal

Fra fodermesterfolk til værtspar for statsmænd af Knud E. Hansen

To af de ovenfor omtalte statshusmandsbrug blev i 1950 udstykket fra Stenbækgården i Hove og fik navnene »Birkely« og »Højdal«.

Livet på Højdal beskrives i det følgende og beror på samtaler med Christine Jensen, der sammen med sin afdøde mand, Thorkild Jensen oprettede dette brug.

Foto: Indiens Nehru og Christine og Thorkild Jensen

Christine er født i Rugbjerg ved Ø. Lygum i Sønderjylland, der dengang var under tysk herredømme. Hendes forældre havde et lille landsted med udpræget sandjord. Senere blev de bestyrerpar på Ø. Lygum Fattiggård. Under 1. verdenskrig var faderen tysk soldat. Ved genforeningen i 1920 kom de igen hjem til Danmark. Der var 8 børn, som alle kom tidligt ud at tjene. Christines første plads var hos naboen, Damgård Mølle, som Christine nærmest omtaler som sit andet hjem. Hun rejste senere til Fyn og videre til Nordsjælland som ung pige i huset, og på gården »Højlund« ved Hillerød mødte hun sin tilkommende, Thorkild Jensen, der var karl på gården. Han var født i Sct. Jørgensbjerg ved Roskilde og opvokset hos sine bedsteforældre.

De blev gift i efteråret 1932 og efter nogle års arbejde på Fyn kom de her til kommunen i 1942, hvor de fik plads som fodermesterpar hos Niels Pedersen, Smedebakkegården i Smørumovre. Christine siger, det var en god plads og Niels Pedersen var meget hjælpsom i alle henseender og især, da de i 1950 søgte Statens Jordlovsudvalg om jord til at opbygge et statshusmandsbrug. Her har det nok været en fordel, at Niels Pedersen selv var medlem af udvalget.

Selverhvervende

De fik tildelt 14_tdr. land fra Stenbækgården og et tilsvarende areal blev udstykket til Karl Hansen. De to naboer stod selv for, og hjalp hinanden med byggeriet, der ikke foregik uden problemer. Der var stadig forsyningsproblemer som følge af 2. verdenskrig. Bl. a. var det svært at skaffe cement, men Christines bror fik anskaffet en hel skibsladning, så der blev nok til begge byggerier.

De to brug er i det store og hele ens - set udefra, men Christine havde nogle ganske bestemte meninger om indretningen. Der hvor tømreren ville placere et kosteskab, der ville Christine nu have en elevator til kælderens - og det fik hun, men ikke uden sværds slag, for sådan en »tingest« havde man ikke før set på et statshusmandsbrug. Der blev også indlagt træk- og slip fra starten, hvilket ligeledes var helt nyt dengang. Der opstod hurtigt problemer med indtrængende vand i kælderen, så de blev nødt til at dræne rundt om bygningerne.

Som nævnt gav de gården navnet »Højdal« og det blev hurtigt et mønsterbrug. De havde 2 heste, de første år dog kun som lån, indtil de fik råd til at købe dem. I 1960 købte de en grå Ferguson-traktor, men den syntes Christine var for kedelig, så den blev hurtigt malet rød. Foruden de to heste, bestod besætningen af 6-8 køer, hvoraf halvdelen normalt var af racen »Jersey«, der havde en højere fedtprocent i mælken. Desuden havde de nogle grisesøer og grisene fedede de selv op til slagtestørrelse. De havde også opdræt af gæslinger. Engang havde de 27 ruggehøns på gåseæg. Markerne blev dyrket med traditionelle landbrugsafgrøder, korn, roer og græs.

Christine siger, at de havde et rigt liv på Højdal, men det var absolut ingen dans på roser. Der var næsten ingen kontante penge, at gøre godt med, så alt skulle gøres derhjemme. Hun husker endnu, at hun hæklede gardinerne til hele huset og at garnet til stuevinduerne, der var fra gulv til loft, kostede 16 kr. De var stort set selvforsynede med alle madvarer. Haven blev udnyttet til sidste tomme. Der var frugt og bær, som blev syltet eller henkogt, og stod opmarcheret med etiketter på hyldeerne i kælderen. De slagtede også en gris og et par høns ind imellem. Det meste af grisen blev saltet eller røget, da hjemmefryseren endnu ikke var opfundet.

Arbejdsdagen blev ofte meget lang, afhængig af årstiden og hvilket arbejde der skulle gøres, men det var først og fremmest dyrene, der bestemte dagsrytmen. Thorkild kom hurtigt ind i organisationsarbejde og var

Foto: Indiens Nehru og Thorkild Jensen

Jawaharlal Nehru

Fra Kristine's gæstebog
Nehru's underskrift 1957

जवाहरलाल नेहरू
16. 6. 1957

mange år formand for Ledøje-Smørum Husmandsforening og senere for Roskilde-kredsen. Det betød, at han var meget hjemmefra og Christine måtte i høj grad påtage sig at passe bedriften.

Gæsterne

Jens Smørum, der var landbrugsminister, fik hurtigt øje på det veldrevne husmandsbrug og kom ofte på besøg, når der var udenlandske gæster, der skulle se dansk landbrug.

I flæng kan nævnes, at Christine og Thorkild har haft udenlandske gæster fra Frankrig, USSR, Japan, Tyskland, USA, Canada, Rhodesia, Pakistan, Indien, New Zealand og Kina, som alle har skrevet sig ind i deres gæstebog sammen med Jens Smørum eller hans efterfølger, Karl Skytte. I mange tilfælde har gæsterne dog skrevet deres navn på et for os ulæseligt sprog.

En af de mest prominente gæster var ministerpræsident Jawaharlal Nehru fra Indien, der var på besøg i sommeren 1957. Christine fortæller, at gæsterne ofte var ledsaget af politiskorte, samt en lang stribe af biler med journalister og fotografer. Besøgene var normalt ret kortvarige og kun en enkelt gang blev gæsterne beværtet med øl eller vand. Det var heller ikke kotypet, at gæsterne kom med gaver, så Christine har stort set kun gæstebogen som minde fra alle disse besøg.

Nehru's besøg var et tilløbsstykke, og familien har gemt nogle avisudklip med billeder fra dengang. Blandt andet et billede, hvor Nehru klør en gris bag øret. Det er nok den eneste gris, han har været i kontakt med, idet Nehru var hindu, for hvem svin jo er urene dyr.

Besøgene medførte, at Christine og Thorkild ofte blev inviteret til selskab med gæsterne i København om aftenen. Christine fortæller, at hun måtte sige »Nej Tak«, da hun ikke syntes, hun havde nogen pæn kjole, at tage på, men nogle gange blev hun overtal, og har i dag nogle dejlige minder fra disse aftener, hvor de som regel kørte med Jørgensen's fra Duekær til spisning med bl.a. russiske diplomater og bagefter så optræden, for eks. »Svanesøen«. Sproget var jo et stort problem og Christine fortæller, at efter en fest i Udenrigsministeriet sagde Jens Smørum engang: »Et Fandens sprog, og så blev vi endda dekoreret med hammer og søgl«.

De mange besøg var dog ikke altid problemfrie. Ofte kom gæsterne næsten uden forvarsel, og der skulle jo

forberedes forskellige ting, inden gæsterne kom, for eks. havde Nehru forlangt, at køerne skulle være på stald når han kom. Christine og Thorkild var heller ikke tilfredse, hvis ikke gårdspladsen var nyrevet, alle vinduerne - også i stalden - blevet pudset, men disse ting var nu stort set altid i orden på Højdal, for eksempel blev gårdspladsen revet hver søndag inden kirketid. Besøgene kunne godt gå ud over det daglige arbejde, som jo skulle gøres alligevel, og så måtte aftenerne tages til hjælp.

Christine har mange minder om et hårdt, men rigt liv på »Højdal«. Desværre fik hun en hjerneblødning i 1962, hvilket medførte nogle indskrænkninger i deres livsvilkår, og driften blev lagt om til mere rationel og enklere drift. Men en ukuelig vilje og stor energi har medført, at livet er blevet indholdsrigt på anden måde. Som om en ulykke ikke var nok, døde Thorkild pludselig i 1977 netop som han var kommet op fra svømmebassinet i Smørum. Og det var på et tidspunkt, hvor de netop glædede sig til en alderdom ude af ram-pelyset.

Nu er Højdal ikke længere i familiens eje, og begrebet statshusmand er historie. Ejendommen bruges nu til hestepension, og en æra som besøgssted for statsmænd er slut.

Et himmelbrev.

af Rita Holm

I en verden fuld af uforudsigelige hændelser er det godt at have noget at beskytte sig med. At have et himmelbrev på sig var tidligere næsten en sikker måde at undgå sygdom og ulykke.

Da jeg første gang så Ane Margrethe Larsen's himmelbrev eller kristligt brev, troede jeg at det omtalte stednavn Hulsø, var identisk med stednavnet hulesø mose eller Husesø mose mellem Ledøje og Smørumnedre. Men Kr.Sandfeld Jensen fortæller at i mange tyske breve er Holsten omtalt og stednavnet Hulsø er en omskrivning. Han skriver endog at Hulsø findes ved Frederiksdal. Men derfor er himmelbreve alligevel en meget spændende vinkel på de forestillinger og den tro som tidligere generationer levede med.

Himmelbreve kendes helt tilbage til den oldkristne kirke og har gennem århundreder været udbredt overalt i Europa. Det første kendte himmelbrev er spansk og oplæses af en biskop i år 584. I brevet antydes at Jesus skrev et brev i himlen og sendte det til jorden. Gennem middelalderen fordømmes himmelbreve, men troen på at Gud eller Jesus virkelig skrev et himmelbrev og sendte det til jorden, levede i bedste velgåen helt op til vor tid. Samtidigt med himmelbrevene florerede også magiske remser og trylleord i mange forskellige udgaver.

Men det er ejendommeligt at himmelbreve kun findes i to former og disse har en del variationer, men variationerne er så små, at man bevarer overblikket over de to former. Efter reformationen lagde man sig tilsyneladende fast på udformningen af brevene og der er i den periode ikke dukket andre breve op end de to former som nærmere bliver beskrevet.

Himmelbrevene var en slags amuletter, der beskyttede sin bærer mod al ond og i brevet opfordres andre til at nedskrive brevet og give det videre. De første trykte himmelbreve findes allerede omkring 1500 og en del af de breve, der har været i brug i Danmark, er sandsynligvis direkte oversættelser fra tyske himmelbreve.

I 1700-årene blev der trykt mange himmelbreve i Danmark og formodentlig er de blevet solgt på markedspladser eller af den kone, der i forvejen solgte skillingstryk på gader og veje. De fik på den måde stor udbredelse, især hos almuen som opbevarede dem og afskrev dem til venner og slægtninge.

Det mest bemærkelsesværdige ved himmelbrevene er deres overlevering i næsten uændret skikkelse gennem flere hundrede år. Der er kun tale om de to typer; det første begynder således:

»På en mil nær Asen hændte det sig at en mand ved navn Just, som havde hjemme i Asen mødte en dejlig ungarl i brune klæder, ingen knapper i sin kjortel, men en stor sort hue på sit hoved. Denne unge mand leverede brevet til Just, at han skulle give præsten det, men præsten sagde, at det havde været et spøgelse. Så kom den unge mand anden gang til Just og sagde, at han var en Guds engel.——«

Et andet brev af samme type begynder sådan:

» Denne mand har talt tre gange med Guds engel. Første og anden gang var han klædt som en mand med brune klæder og havde en sort hat på hovedet. Dette fortalte Just til præsten, men han sagde, det havde været et spøgelse. Da han kom tredje gang og sagde, han var en guds engel, slog han sin kjortel til side og var så klar som en lue, at Just ikke kunne taa-le at se paa ham. Englen sagde, at Gud ikke kunne have ro for de fattiges suk og raab, at de skulle betale Jorden som De ligger udi(!) og for de synder, som gaa i svang og den hoffærdighed som menneskene bruge. Den by samt København var en af de syndefuldeste steder i Kristenheden. Dette sagde Englen til-lige, at han på Mikalsbjerget hængte et brev med for-gyldte bogstaver som lyder således: Giver agt på det-te brev! - (Derpå følger formaningen til ikke at arbejde om søndagen osv. hvorpå det hedder: I skulle ikke sminke jere ansigter eller kruse jert hår——«

I endnu et himmelbrev af samme type hedder det efter indledningen:

»Hvem samme brev haver i sit hus og ikke aabenbarer det, Han er forbandet af den kristne Kirke og af min guddommelighed. Dette brev skal den ene efter den

Foto: Hans Larsen,
Gammeldamsgaard

Foto: Ane Margrethe Larsen

anden udskrive om endskønt han haver saa mange Synder som Sand og Vand i Havet og Græs og Løv på Jorden og Stjerner under Himmelen osv.

Dette brev slutter med en forbandelse over den, « som dølger dette brev, men den, som aabenbarer det, skal blomstre med Velsignelse ».

Denne type himmelbrev findes i forskellige variationer, men det handler altid om en mand, der hedder Just og en engel klædt i brune klæder. Enkelte bynavn som f.eks. København eller Assen skiftes ud i de forskellige breve afhængige af, i hvilken landsdel brevet turnerer i.

Himmelbrev nr.to begynder i den tyske variation således: »Ein Graf hatte einen Deinen, der wollte er für B.E.H. Vater das Haupt abschlagen lassen. osv...«.

Det himmelbrev som har været brugt i Smørumnedre er en direkte oversættelse af den tyske variation af himmelbrev nr.to. Brevet blev opbevaret på Gammeldamsgården i Smørumnedre af Ane Margrethe Larsen - kaldet Margrethe Larsen - som er født på gården i 1861. Ane Margrethe modtaget brevet fra sin mor Kirsten Andersdatter, som var født på Hovholm, Smørumovre i 1823. Sandsynligvis har også Kirsten Andersdatter modtaget himmelbrevet efter sin mor Margrethe Andersdatter født på Hovholmen i 1794.

Ane Margrethe's far var født på Gammeldamsgård i 1815, han blev senere folketingsmand, valgt i Roskildekredsens. Ane Margrethe's slægt findes på gårde i sognet langt ned i 1700-tallet.

Den danske version begynder således:

Et kristligt brev

Der var engang en greve som havde en tjener og han ville lade ham henrette, men skarpretteren kunne ikke hugge hovedet af ham. Da spurgte greven hvorledes det kunne være at intet sværd kunne beskadige ham. Da tog tjeneren et brev frem, som han havde på sig og det; der stod skrevet følgende bogstaver L.I.K.H.L.H.N.B..

Derpå befalede greven at enhver skulle have sådan et brev på sig, hvo som havde dette brev kunne hverken lynild eller torden gøre skade, når en næse bløder eller man har blodige sår, så lægger man dette brev på, så skal blodet straks stille, skriv disse bogstaver op på en seddel, heller ikke nogen slags skyldige kan gøre dig skade, alt skal stå i navnet GUD FADER GUDS SØN og GUD DEN HELLIGÅND S.L.I.A. GUD skal bevare dig for tyve og mordere, ingen skal sige falsk vidnesbyrd imod dig, du kan ikke blive forfærdet, ild og vand kan ikke gøre dig skade, dette brev er bedre end penge.

Ligesom Jesu Christus stod stille i oliehavet, ligeså vist som han vandrede her på jorden skal alt skyldig stå stille (et ord ulæseligt) tvivl og befale mig i navnet GUD Faders og GUDs søn, den Helligånd, hvo som ikke vil tro dette, kan skrive det af og hænge det om halsen på en hund og skyde derpå, så skal han se at

Foto: Gammeldams gard ca. 1930-32

det er sandhed.

Dette brev er sendt fra himlen og fundet i hulsøen i året 1724 og svævede over, den stod alene og det var skrevet med gyldne bogstaver og da man ville gribe det veg det tilbage indtil man i året 1791 fik det indfald at skrive det af og gøre det bekendt for verden.

Endvidere stod der skrevet i dette brev, du må ikke sætte falsk vidnesbyrd imod din næste, gør ikke guld eller sølv til Eders. Rigdomme skal I gøre de fattige. Sky menneskernes lyster og begærigheder.

Dette brev har Jesus Kristus selv skrevet og hvo som ikke tror dette er af mig fordømt og skal straffes på den yderste dag, når han ikke kan svare mig. Hvo som haver dette brev skal åbenbare det, denne skal lade den anden det afskrive. Hvo som haver dette brev i sit hus kan intet andet gøre skade, det haver jeg skrevet med mine hellige engle i det velsignede navn, Amen.

Vorherre Jesus fik sår på jorderige og dette brev blev

lagt i himmerige. Jomfru Maria væddede det med sine tårer og tørrede det med sit hovedhår, hun bad at det ikke skulle bløde, ikke buldne, ikke sprække, ikke svie men at det straks måtte sammengro ligesom Jesus vunder og sår og det i navnet, Gud Fader, Guds Søn, og Guds den helligåndsnavn.

Som Moses med sin stav gik over det røde hav, så snart Gud vil at det skal ske, så vil jeg også stille det røde blod.

Dette brev er skrevet i Gud Fader, Guds søn og Guds helligånds navn, tro nu disse ord, så vil Gud dig nok bevare for al fare.

Dette brev har jeg fået af min moder og jeg ønsker det bevaret for hjemmet eller den som overtager det.

Margrethe Larsen
Smørumnedre i juni 1928

Dette er skrevet af Kirsten 1953 og jeg ønsker, som min bedstemor, det også bevaret fremover.

Foto: Hans og Margrethe Larsens sølvbryllup d. 18. juli 1910.
 Stående: Sønnen Niels, Tonnes Andersen, Hans Larsen, datteren Ingeborg
 Siddende: Anna, Niece fra USA, Margrete Larsen, svigerdatter, datter Margrete.
 Børnene: sønnedatter Margrete, sønnesøn Ejnar, dattersøn Anders.

Disse himmelbreve har været brugt som amuletter, der skulle beskytte et hus og dets beboere mod ild, sygdom og andre ulykker. I krige er brevet også brugt som væren mod fjendens kugler. Folkemindesamleren Jens Kamp har optegnet et håndskreven himmelbrev hos en mand, der havde et fra sin bror, der var husar i 1864. Broderen havde afskrevet det efter et brev, som en soldaterkammerat havde: »Thi næsten alle ved den Eskadron, hvorved min bror var, bar et afskrift af dette brev på brystet«.

En cand.theol.Chr.Bredsdorff skriver fra feltlivet i Dybbøl skanser i 1864 om en mand, der ikke er bange:
»Thi Klaus, der er en underlig Blanding af et lille Kvintin Tro og mange Centner Overtro, er kommet i Besiddelse af et Himmelbrev, som han fuld og fast tror vil gøre ham skudfri. Han bærer det på sit Bryst og fortæller med store Øjne, der lyser af Overbevisning, at det er faldet ned fra Himlen for nogle Aar siden og fundet et steds i Tyskland eller Polen. Det er for øvrigt affattet i en afskyelig, vanhellig Tone, udstedt i Fade-

rens, Sønnens og den hellig Aands Navn, lover det sikkerhed for Kuglerne for den, som bærer det paa sig, og anfører som et Bevis derfor, at da det blev hængt om en Hunds Hals, prellede Kuglerne af paa dennes skind.

Sluttelig udtaler Brevet Forbandelse over den, som ikke tror derpaa. Noget godt tror jeg aldrig, der opnaas ved denne Overtro; kun stakkels uvidende, overtroiske Mennesker fæster Lid dertil, og dem gør Troen derpaa ikke modige, men dumdristige, saaledes som denne Klaus, der til ingen Nytte springer om paa Gærdene, hvor Kuglerne piber, og peger Fingre ad eller gør andre endnu mere haanlige Grimacer mod Tyskerne«.

Troen på himmelbrevene var stor og folkemindesamleren Jens Kamp siger i 1870:

» Man skulle vente at himmelbrevenes tid er forbi men nej ingenlunde - I mangan fattig Hytte, ja selv i Gaarde kan man endnu i alle Landets Egne finde slige Bre-

ve gjemt som en stor Helligdom, der beskytter Huset og dets Beboere mod Lynild, Ildsvaade og andet Ondt«.

I Smørumnedre blev et himmelbrev også gemt, afskrevet og videregivet til de efterfølgende slægter. Især har Ane Margrethe Larsen, Gammeldamsgård - haft stor tillid og tiltro til disse breve. Et barnebarn fortæller at alle familiens børn og børnebørn fik et himmelbrev hver, afskrevet af Margrethe Larsen. Viggo Lundsgaard fortæller: »Bedstemor bad mig bære himmelbrevet i min tegnebog, da jeg som ung tog ud og sejle og Jeg bar brevet i min tegnebog, mens jeg sejlede under 2.verdenskrig«.

Den menneskelige trang til at beskytte sig mod det

ukendte er stærk og alligevel er det forbløffende at troen på himmelbreve og deres indhold har været så sej, at de har kunne overleve næsten uændret i flere hundrede år.

Vi er stadig mange som undertiden banker under bordet, for man kan jo aldrig vide, vel? og det kunne da også være spændende om der ligger flere himmelbreve eller andre magiske remser eller genstande rundt om i hjemmene endnu.

Kilder:

Dania - Kr.Sandfeld Jensen: Himmelbreve,1895
Løgumkloster - Studie 3 Inge Adriansen: Et himmelbrev,1981
Danske Folkeminder Jens Kamp 1877

Hospital, fattighus, kommunehus

af Rita Holm

I middelalderen eller i katolsk tid var fattigforsørgelse overladt til privatgodgørelse. De velstillede kunne købe sig en plads hensides ved at give almisser til de fattige og de der levede øverst i samfundpyramiden gav større beløb til klostre og hoptaler, som dermed blev de officielle kanaler som uøvede barmhjertighed til syge og trængende. Men en stadig voksende skare af fattige måtte tigge til livets ophold.

Efter reformationen ophørte klostrenes hjælp til fattige og syge og det blev endnu mere påtrængende at finde en løsning på tiggeriet og fattigdomsproblemet. Sygdom og nød havde før været kirkens sag, men blev nu et versligt anliggende.

I Christian d.5.lov fra 1683 fastsættes nogle bestemmelser, hvori det pålægges præsterne at optegne de fattige og almisseværdige to gange årligt og der formånes til at give de navngivne fattige mad og drikke, en del fik tigger-tegn, men tilbage blev en stadig voksende skare af tiggere - heriblandt mange gamle mennesker og forældreløse børn - som drog rundt i landet og levede af privat godgørelse.

I september 1708 kom den første fattiglov, der bl.a. inddelte fattige i forskellige klasser afhængig af deres behov for hjælp og fødestedet blev kriteriet for, hvilket sogn der skulle yde hjælpen.

Loven blev udbygget med forordningen i 1738, hvor der blev nedsat fattigkommissioner rundt om i sogne for at forbedre organiseringen af fattighjælpen.

Ved den nye fattigreform i 1803 fik præsten og hans medhjælpere igen større mulighed for at organisere hjælpen. De fattige blev udskilt i værdige og uværdige trængende. Sygdoms og alderdom var betingelser for at blive værdige trængende, mens socialbetingede årsager som arbejdsløshed, drukkenskab m.m. blev betegnet som uværdige trængende.

Især i 1800-tallet prøvede man at løse problemet med uværdige trængende ved at sende dem på en arbejdsanstalt i to-tre måneder. Hensigten var at kurere dem for arbejdsuvilje og sætte dem i stand til at klare sig selv.

Fattigkassen fik sin indtægter ved forskellige skatter og afgifter, der blev pålagt både gårdmænd, husmænd og tjenestefolk. F.eks. måtte en udlejer af en bolig betale 4 skilling af hver rigsdaler han fik ind i lejeindtægt. Der var bøder eller mulkt for ikke at lade børn gå i skole samt skatter pålagt gårdene og huse-nes jordtilliggende.

Med det store antal fattige havde sognerådene mange vanskeligheder med at indkassere penge og naturalier og at fordele dem retfærdigt. En del fattige gik på omgang og fik deres mad hos bønderne, og det var en del af de afgifter, der blev pålagt bønderne. Et hvert sogn skulle forsørge sine og her blev fødestedskriteriet brugt. Også personer født her, men som havde forladt sognet, måtte man forsørge, hvis de var havnet i et fremmede fattighus. Havde man plads blev de afhentet og anbragt i fødesognets fattighus, da det ellers kunne være dyre at betale en fremmed kommune for opholdet på deres fattighus.

I Ledøje-Smørum opstod flere gange i perioden 1845-1867 at fattigkassen var tom inden året sluttede. Hvergang trådte formanden godsejer Tutein til og lån-

Foto: Tidligere Ledøje fattighus

te fattiggassen eller sognekassen 150-200 rigsdaler.

Da godsejer Tutein døde i 1867 fik kommunen lange tidfrister til at indbetale gæld og det gamle lån på Smørum fattighus.

Fattighuse

Ledøje fattighus

Oprindelig hed et hus, hvor de fattige gamle blev anbragt, hospital. Det kom af det latinske ord Hospice, som betyder herberge. Det første fattighus vi har kendskab til lå i Ledøje. Fattighuset er ikke klart defi-

neret i folketællingen 1834, men i 1840 præciseres det, at der bor tre fattige familier i et fattighus i Ledøje. I 1843 tilbyder gartner Meyers enke Elisabeth Mogensdatter sit hus matr.70 til kommunen, da hun ønsker at komme på sognets fattiggasse. I flg. loven skulle en fattigs ejendele noteres af fattigvæsenet før vedkommende kom på sognets regning og når den fattige døde tilfaldt ejendele fattiggassen. Elisabeth Mogensdatter kendte åbenbart loven og derfor tilbød hun Ledøje-Smørum fattiggasse at overtage huset mod at hun og hendes hjemmeboende søn på 12 år blev forsørgt.

Ledøje-Smørum sogneforstandere var imidlertid ikke særligt interesseret i at overtage huset, det kostede 12 rdl. at tinglyse huset og da huset var vurderet til 50 rdl., mente forstanderne at den resterende værdi på 38 rdl. var mindre end det at skulle føde på enken og hendes søn. Fattiggassen ville gerne undgå udgiften

på de 12 rdl., og man sagde derfor i første omgang nej til at overtage huset. Men da gartner Meyers enke havde krav på hjælp nøjedes man med at overtage huset, og en gammel fattig enke flyttede ind hos Meyers enke.

De to fattighuse blev bolig for både Ledøje og Smørum's fattige husvilde familier eller personer. I oktober samme år besluttede fattigvæsenet at udvide det store fattighus, som lå på en del af præstegårdens jorder lidt udenfor Ledøje. Huset fik en tilbygning og det blev påbudt fattighusets beboere at udvise stor påpasselighed i byggeperioden, således at de ikke ødelagde eller generede Søren Olsens tilgrænsede jordlod.

Allerede to år efter fik sognet en større udgift på gartner Meyers hus. Uden en stærk storm i 1845 anrettedes der store skader på taget af Meyers hus, og da man nu skulle reparere taget, måtte sognet også foranstalte en stor reparation af loftet i huset som også var i en sørgelig forfatning.

I 1860 får kommunens fattigvæsen igen tilbudt et hus. Arbejdsmand Morten Olsen og hans kone ønskede på grund af alder at blive forsørget af kommunen. Morten

var blevet 63 år og hans kone Ane 66 år og nu ønskede de at blive »pensioneret« på fattigvæsenets regning. Der var endnu ikke noget der hed folkepension, den kom først i 1891.

Ledøje-Smørum ejede huset matr.69 i nogle år og i 1873 solgte de huset til Rasmus Tønnesen. Salgssummen gik til fattigvæsenets kasse.

Sidst i juli 1867 havde Ledøje fattigvæsen overskud i kassen og man besluttede om gående at reparere Ledøje fattighus. Sognerådet bestilte 7.000 brændte og 1.000 halvbrændte mursten hos teglbrænder Jens Andersen i Smørumnedre og kalken blev ligeledes anskaffet og leveret til byggepladsen.

Resten af reparationen lød på:

1. Den venstre side, såvidt stenen når(?), undermures med grundmur.
2. Omkring den øvrige del af huset, indsættes brændte sten istedet for lervægge.
3. Murerne afpudses udvendig og indvendig i stuerne optrækkes de med grus og kalk, og der kalkes tre gange. I tørvehusene udspækkes de indvendig.
4. Der indsættes otte fag nye vinduer 1,20 alen høj og 1,16 alen bred med seks ruder i hver.
5. Der lægges bræddegulv i alle fire stuer af 5 bredder.

Foto: Smørum kommunehus

I husets ventre side indsættes en ny yderdør.

Den 2.aug. 1867 blev de indgivene tilbud på licitationen åbnet kl.3 i Ledøje skole:
tømrer Anders Pedersen af Ledøje tilbød 167 rigsdal-

ler
Jørgen Christensen af Ledøje tilbød 147 rigsdaler
Lars Andersen af Smørumovre tilbød 172 rigsdaler
Jørgen Christensen fik den endelige tilladelse i oktober, men nu var man så langt henne på året at sognerådet den 13 oktober udsatte reparationen til foråret.

I foråret 1868 blev husets beboere indlogeret i Smørum fattighus, hvilket givet har været en stor belastning for både Smørum og Ledøje fattigbeboere. Hen mod sommeren var reparationen færdig og Ledøjes beboere flyttede ind i huset med de nye trægulve istedet for de ikke særlig rare jordgulve.

Hidtil havde Smørum sogn betalt husleje for sognets fattige adskillige steder og de fattige, sognet ikke kunne finde husly til, blev sendt til Ledøje fattighus. Men antallet af almisselemmer voksede og en modvilje mod at anbringelsen af Smørum's fattige i Ledøje bredte sig. På et møde sagde Rasmus Frederiksen, Gammelgård i Ledøje, at man burde bygge et fattighus i Smørum for de derværende beboere.

Smørum fattighus

I jan.1864 begyndte sogneforstanderskabet(herefter kaldet sogneråd) at forhandle om et nyt fattighus i Smørum. Vanen tro gik godsejer Tutein i spidsen og tilbød en grund på rimelige vilkår. Der blev nedsat en komite bestående af tre medlemmer fra sognerådet: Lars Rasmussen, Christen Jørgensen og Provst Stochholm. Kommitten skulle udarbejde et forslag til fattighusets opførelse med tegning og overslag.

Den 24.feb. fremlagde kommitten en tegning og et overslag til et fattighus, hvis opførelse allerede i den forstående sommer vedtoges med syv stemmer mod to. Forslaget viste en bygning af 1 stens grundmur 50 alen lang, 13 alen bred udvendig og 3½ alen høj fra grundsten til rem.

Huset var indrettet til ti stuer og seks forstuer, der tillige rummede et køkken. Præsten ønskede et aftrædelsesværelse og en stald knyttet til den nye bygning. Det blev enstemmigt vedtaget at to fag i gavlen nærmest kirkegårdmuren indrettedes som aftrædelsesværelse til præsten samt en stald til hans hest og

vogn på følgende betingelser:

1. Bygningen, der bliver opført ved licitation, opråbes ved denne uden disse to fag og med disse to fag. Forskellen mellem disse to bør udredes af præsten.
2. Præsten deltager i omkostningerne til husets vedligeholdelse i samme forhold som han har deltaget i dets opførelse.
3. Sogneforstanderskabet forbeholder sig sogneret til at udløse præsten, dersom denne del af bygningen i sin tid skulle behøves til de fattige mod at betale til præstekaldet det beløb, som dette har betalt til bygningens opførelse.

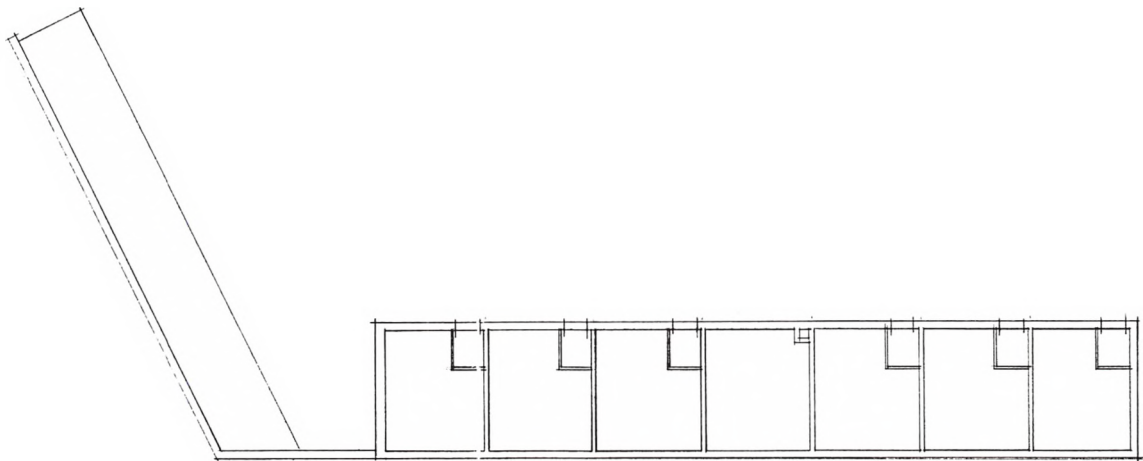
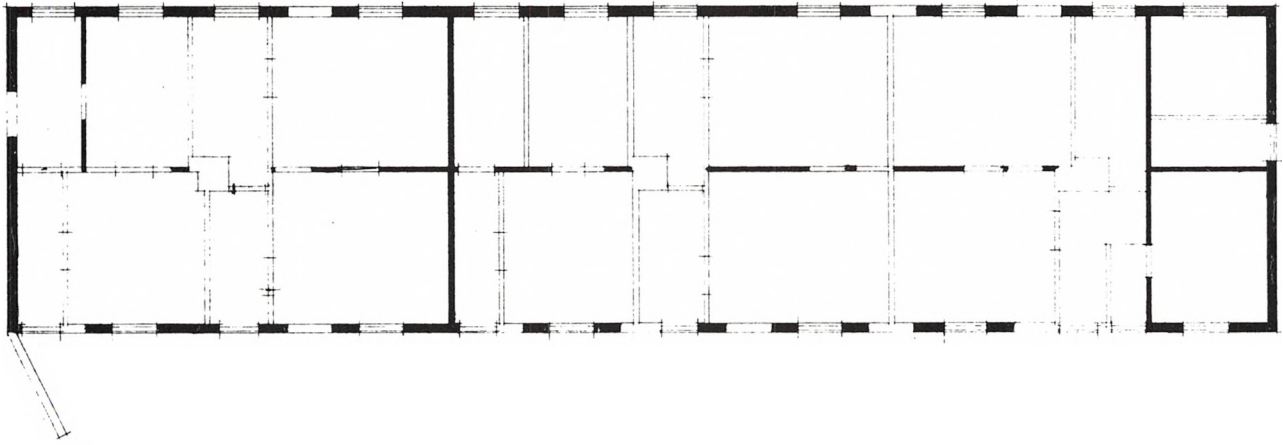
Det blev besluttet at opføre bygningen nord for Smørum kirke på et jordstykke af 2-3 skæppe land tilhørende fæster gård- og kromand Morten Sørensen. Den egentlige ejer var godsejer Tutein som forhandlede sig tilrette med sin fæster, der fik et vederlag på 10 rdl. årlig. På mødet blev det præciseret at disse bestemmelser var taget under den forudsætning at forskud eller lån til bygningens opførelse, der med kakkelovne og sengesteder anslås til 1700 rdl., kan opnås.

Den 27.marts 1864 var sognerådet samlet for at tage en endelig beslutning angående det omhandlede fattighus' opførelse. Igen trådte godsejer Tutein til og erklærede sig villig til at give kommunen et 10 års afdragelses lån, med det beløb bygningen ville koste, til 4% rente.

Efter at loven fra 1856 om fattighuses opførelse var undersøgt blev det med seks stemmer mod tre vedtaget at søge indenrigsministeriet om tilladelse til at optage lånet for kommunen. Tilstede var W.T.Tutein, Thomsen, Lars Olsen, Morten Hansen, Lars Rasmussen, Hans Andersen, Ole Larsen, Cort Larsen og Hans Andersen.

I maj bestilte sogneforstander Cort Larsen de fornødne mursten og kalk til fattighuset ved Smørumnedre Teglværk. Men der gik ikke lang tid før der indløb klager fra Ledøje. Man var utilfreds over kørselsfordelingen af materialerne til Smørum fattighus idet Ledøje beboere mente at de havde for stor en andel i kørslen i forhold til Smørum sogns beboere.

Den 13.juli forlagde præsten en resolution fra indenrigsministeriet i overensstemmelse med den tilsendte plan og overslag. Det var ønskeligt fra ministeriets side at der blev anbragt vindovne i stuerne istedet for

Tegning over Kommunehuset med tørveskure. På tegningen ses præstens aftrædelsesværelse th.

bilæggerovne og betingelsen for det tilladte lån var at byggeriet blev liciteret ud. Præsten mente nu at man var så langt henne på året at fattighuset ikke kunne blive klar til indflytning på den officielle flytte- og skiftedag 1 nov. Han rådede forsamlingen til at sætte licitationen igang med den forpligtigelse at murer, døre og vinduer skulle være færdige inden vinter og resten kunne så færdiggøres til foråret med indflytning 1.maj 1865.

Den 22 aug, blev der holdt licitation, men da man forinden - på grund af den kortere transport - havde anskaffet 40.000 mursten og 27 tdr. kalk fra Smørumnedre Teglværk - udgik disse materialer af licitationen.

Det laveste bud kom fra tømrer Jørgen Christensen Ledøje med en tilbygning til præsten.....1620 rdl uden tilbygningen.....1500 rdl men kommunen mente ikke at tilbudet egnede sig til at videre sende til øvrigheden og Jørgen Christensen kom da med et tilbud underhånden på 1390 rdl med tilbygning til præsten og 1294 rdl uden tilbygning

Tilbudet blev sendt til stiftamtet og godkendt, hvorefter præsten skulle betale 96 rdl for sit aftrædelsesværelse samt stald.

I god tid blev de lejemaal kommunen betalte, for fattiglemmer indkvarteret privat, opsagt for ikke at komme i den situation at kommunen skulle betale for noget der var unødvendigt.

Det blev anbefalet at kommunen købte jorden og fik den udmatrikuleret fra Morten Sørensen jord. Den 21.dec.1864 vedtog kommunen med otte stemmer mod to, at købe jordstykket af etatsråd Tutein for 225 rdl, men beløbet blev indefrosset i kommunekassen og renterne 4% af beløbet blev udbetalt til Morten Sørensen.

I jan 1865 bestilte sognepræsten ti kakkellovne med kogeindretning til 15 rdl.pr stk. hos en jernstøber i København. Samtidigt blev ti dobbelte senge og fire borde samt otte stole udbudt i licitation. Matrialerne skulle håndværkerne selv bringe til værkstedet og det færdige produkt til fattighuset. Der var blevet kørt nok af sognenes beboere og kommunen ønskede ikke mere vrøvl.

Fem håndværkere gav et tilbud og den billigst Christian Olsen gav et bud på 4,5.rdl, hvilket var ca.1 lavede end andre.

Den 6.april var møbler og sengesteder færdige. De blev besigtiget af kommissionen, der fandt at gen-

Foto: Smørum Kommunehus

standene svarede til materiale beskrivelsen. Derefter fik Christian Olsen anvisning på pengene der stod i Edelgaves sparekasse.

To måneder efter var indflytningen færdig og der blev nu fremlagt en tegning og et overslag til opførelsen af et tørvehus samt »lokummer« ved fattighuset.

Tømrer Jørgen Christensen kom med et tilbud på 170 rigsdaler for opførelsen af tørvehuset m.m..

Da det endelige regnskab for Smørum fattighus var færdigt, blev det samlede beløb fordelt på hvert sogns fattigregnskab:

Således skulle Ledøje betale
575 rigsdaler 5 mark 9 skilling
og Smørum betale
1151 rigsdaler 5 mark 3 skilling

Fattighusets beboere hentede deres vand på nabo-gården Elmehøj, da der ikke var gravet en brønd på husets område. I 1878 forsøgte beboerne at få tilladelse til at grave en brønd, men sognerådet afslog anmodningen med den begrundelse, at brønden ville kom til at ligge for tæt ved kirkegården og man derfor på grund af nedsvivning ville få en brønd med sundhedsfarligt drikkevand.

Det blev dog i samme periode tilladt Ledøje fattighus at få en brønd, de havde ellers hentet deres vand to forskellige steder i byen.

Den megen diskussion om nyere fordele for Smørum fattighus medførte en lidt besk forespørgsel om man i fremtiden kunne forvente at skulle levere varm mad til beboerne i huset. Der høres ikke klager over fattighuse så de og deres beboere var almindelig accepteret i dagliglivet i kommunen.

Gennem årene boede der mange familier i huset, som efter 1.verdenskrig fik tilnavnet kommunehuset.

Den 15 okt.1972 besluttede Ledøje-Smørum byråd at nedrive kommunehuset og beboerne blev indlogeret andre steder. En del blev her i kommunen og andre flyttede til Roskilde.

Beboerne i fattighusene.

Fattighuse i landsbyerne var dels husvildebolig og dels ældrebolig. Var man på den ene eller anden måde sagt op fra sin lejebolig til fraflytning, havde

bopælskommunen pligt til at skaffe en imidlertidig bolig indtil fattigvæsenet havde undersøgt, hvorvidt kommunen var forpligtet til at hjælpe den opsagte familie eller enkelt personer.

Også ældre mennesker som på grund af aldre ikke mere kunne tjene til deres ophold, havde krav på hjælp til en bolig. Omkring 1800 boede næsten de fleste ældre på aftægt eller hos familien,- aftægt var en aftale om at forsørge den ældre mod afgivelse af sit hus eller sin gård til familie eller fremmede. Men op gennem 1800-tallet hvor fæsteskabets afløses af selveje bor færre ældre på aftægt. Aftægten som forsørgelsesmiddel svinder ind og flere ældre ender istedet på fattiggården og fattighuset.

Forskellen mellem fattiggård og fattighus var ret markant. Flere kommuner slog sig sammen og byggede en fattiggård, som bestod af sovesale, hvor mænd og kvinder var adskilt. Både unge og ældre ægtepar levede på den måde adskilt uden nogen form for privatliv.

Til en fattiggård hørte også et forstanderpar, der håndhævede de fastsatte regler - som ingen besøg eller få besøg, tilladelse til at forlade fattiggården med faste hjemkomsttider samt faste spise- og sengetider. Desuden havde forstanderparret retten til at straffe dem - undertiden meget hårdhændede - der brød disse regler.

I fattighuset var der langt større frihed. En familie fik som regel et værelse at bo i, selvfølgelig var der kun ringe plads, men familien havde dog et privat liv, modsat en familie i en fattiggård. De enkelte fattighusbeboere måtte dog dele værelse med to-tre af samme køn, men havde dog frihed til i fællesskab - hvis de da ikke var på omgangsforborg, dvs at få varmt mad ude hos gårdmændene - enten at lave mad selv eller på anden måde indrette sig uden indblanding, så længe samværet var roligt og ædrueligt.

Undertiden fik Ledøje-Smørum kommune en henvendelse fra andre kommuner om fattige, der var født i Ledøje-Smørum. Kommunen havde pligt til at forsørge disse, men i enkelte tilfælde havde man ikke plads på kommunens fattighus, hvorfor den eller de fattige blev anbragt i den pågældende kommunes fattighus mod Ledøje-Smørum fattigvæsen betalte for deres ophold.

Beboerne i Ledøje fattighus.

I 1840 boede i Ledøje fattighus to familier med børn et ægtepar Peder Larsen 54 og Kirsten 52 år med deres tre børn mellem 18-11 år og enken Johanne 48 år, der

havde to børn på 13 og 8 år. Udover disse to familier boede enken Kristine Svendsen på 77 år og ugifte Maria Clausen på 59 år. De to familier har givet boet i hver sit værelse, mens de to kvinder har boet i samme værelse.

Maria Clausen var dog ikke særlig nem at bo sammen med. De andre beboere klager flere gange over at hun drikker og når hun er fuld, er hun støjende og voldsom og »overfalder dem hun er i stue med« samt bruger ukvemsord til de andre beboere i fattighuset.

Det bliver på et tidspunkt for meget for sogneforstandeskabet, som i et brev henvender sig til Ladegården i København og spørger om Ladegården, der var en arbejdsanstalt, vil tage imod Maria Clausen en tid. »Hun er ellers en god og villig arbejdskraft, men når hun drikker er hun ikke til at formå til noget arbejde.« Der spørges samtidigt om hvilke klæder hun skal forsynes med under opholdet på Ladegården. Det var meget brugt over hele landet at sætte drikfældige og arbejdssky personer på en arbejdsanstalt, hvor de skulle arbejde et par måneder mod at kommunen betalte deres ophold.

Maria Clausen var en kort tid på Ladegården og det har sandsynligvis været en ret ubehagelig oplevelse, for efter hendes hjemkomst hører man ikke flere klager fra beboerne.

I 1845 opholder Maria Clausen sig stadig i fattighuset. Kristine er i mellemtiden død og hos de to familier er de tre ældste børn flyttet ud af huset. I stedet er kommet to nye familier Lars Poulsen 44 og hans kone Bente 37 år og de har seks børn fra 13-1 år. Ligeledes er enken Maren Jensdatter 51 år, hendes mor Sara Jensdatter 80 år og hendes to børn på 10 og 6 år. Denne familie havde været bosiddende i Hove i mange år. Kort efter indflytningen beskyldes Maren for at stjæle noget sengetøj. Sognerådet sender hende med et brev til Københavns birk på Blegdamsvej og i brevet skriver sognerådet at »Maren - også kaldet Hore-Maren« har stjålet nogle sengeklæder i fattighuset. Man beder Birket om at foretage sig det fornødne med overbringeren af brevet. Det er ret så ejendommeligt at sende en formodet lovbrøder ind til retten med sin eget anklageskrift.

Johanne bor stadig med en datter i huset.

I 1850 bor Lars Poulsen stadig i Ledøje fattighus. Nu er de ældste børn flyttet fra huset og istedet har ægteparret mod en lille betaling fået en 23-årig Mette, som er sindsforvirret, i pleje. Mette har været sindsyg siden hun var 7 år. Maren Jensdatter er væk og det samme

er hendes mor Sara, som sandsynligvis er død. En enke på 63 år Maren Hansdatter er flyttet ind til Johanne og hendes datter, der nu er 20 år. Vi genfinder også Maria Clausen i spindeværelse(kvindeværelset).

Peder Larsen og Kirsten - nu 64 og 61 år - bor også i huset, men en ny familie Niels 36 og Maren 37 år med to børn på 7 og 4 år er flyttet ind i fattighuset. Den sidste beboer er en gammel ungarl Jens Nielsen på 72 år. Der er nu 17 personer i Ledøje fattighus.

I 1855 er der igen luft i huset. Lars Poulsen bor der stadig, men har nu kun to ud af otte børn hjemme - der blev født to børn mere i huset. Ægteparret har endnu Mette i pleje. Johanne bor der også, hun er nu 63 år. Peder Larsen er bleven enkemand, han er nu 70 år. Hvor der i 1850 boede 17 personer er der nu kun 7 personer i fattighuset.

I 1860 bor Lars Poulsen og hans kone endnu i fattighuset og plejedatteren Mette er nu 34 år. I et andet værelse bor Mette Hansdatter 57 år og Johanne, hun er nu 67 år. I »mandeværelset« bor Niels Andersen 70, Bent Larsen 84 og Peder Larsen nu 76 år. Endnu en nye familie er flyttet ind; Hans Andersen med kone og tre børn:

Hans Andersen, en tømrer bosat i Ledøje, får en gæld på 300 rigsdaler. Muligvis får han et tab i forbindelse med et par huse han er med til at bygge og som skal afhændes igen. På grund af den store gæld må Hans forlade sit eget hus i Ledøje. Han er så bitter at han forlader konen og de tre børn og de havner i Ledøje fattighus. Sognet er dog utilfreds over at få familien til forsørgelse og det lykkedes at opspore hans tilholdssted på en gård i Gundsø.

Sognerådet skriver til ejeren af gården om at tilbageholde 1 rigsdaler om ugen af hans løn til forsørgelse af hans familie i fattighuset. Men ejeren, en enke, vil ikke blandes ind i disse forhold og skriver tilbage, at Hans Andersen møder så sjældent på arbejdet at der ikke er 1 rigsdaler om ugen til løn, så frem for at risikere at komme i den situation at skulle udlægge løn for ham, har hun fyret ham.

Hans Andersen er nu helt nede og vender tilbage til Ledøje, hvor han får ophold hos sin familie i fattighuset. I løbet af nogle måneder indløber der flere klager fra fattighusets andre beboere, at det næstældste barn en dreng på otte år er støjende og genere de andre beboere. Samtidig klager lærer Junge over at drengen forsømmer sin skolegang i Ledøje skole. Efter påtale og flere klager mister sognerådet tålmo-

digheden og indkalder Hans Andersen til et møde, hvor han får den besked at man overvejer at sende hans søn på Flakkebjerg opdragelsesanstalt.

Og det er ikke en tom trussel, sognerådet forspørger om Flakkebjerg kan tage drengen, hvilket ikke er noget problem da man netop på nævnte tid har plads på anstalten. Opholdet for drengen Anders Peter ville koste 30-40 rigsdaler årligt. Men sognerådet trak »følehornene« til sig. Det var et stort beløb og derfor en situation som sognerådet helst vil undgå, det var en stor udgift for sognet at skulle betale for drengens ophold på Flakkebjerg i Vestsjælland, navnlig hvis man istedet kunne få en gårdmand til at tage ham i pleje.

Hans Andersen tager sig sammen og drengen begynder at gå regelmæssig i skole, men året efter dør moderen Kirsten. I gennem et par uger går børnene på omgang blandt beboerne men da Hans Andersen ikke kan tage sig sammen erklærer sognet ham uegnet til at varetage sine børn. Knap en måned efter moderens død bekendes det ved kirkestævne at man ønsker at udsætte disse børn blandt ordentlige mennesker. Lars Pedersens enke i Smørumovre tager sig af datteren på 11 år og den yngste Peder bliver indsat i Ledøje fattighus for en betaling af 24 rigsdaler årligt. Det lykkes at få Anders Peter anbragt på Faunebjerggård i Smørumovre, hvor man genfinder ham 10 år senere.

Hans Andersen opgiver sine børn, der er sat i pleje hos forskellige familier. Familiens ejendele er sognets ejendom, fordi familien boede i fattighuset. Og før disse ting kommer på auktion beder Hans Andersen om at få noget af sit værktøj for at prøve at finde et arbejde. Sognerådet tilstår ham dette, da Hans Andersen har en usædvanlig stor værktøjssamling. Resten af værktøjet bliver anbragt på fattighusets loft i en aflåst kiste. Hans Andersen forsvinder og vender ikke mere tilbage til Ledøje.

I 1870 hvor Smørum har fået sit eget fattighus bor der stadig det samme antal fattige i Ledøje fattighuset. Vi genkender Lars Poulsen og Bente, der nu er 68 og 61 år. De har et nyt plejebarn Hertha på 11 år, som de fik kort efter barnets fødsel. Moderen var ugift og havde et barn i forvejen, men sognerådet fandt det mest forsvaret at fjerne hendes børn og sætte dem i pleje. »Hun er sund og stærk, derfor kan hun selv tjene til føden«, det var den begrundelse de kom frem til ved et sognerådsmøde. Lars Poulsen fik 1 potte skummelmælk hveranden dag, 32 tdr.tørv samt 16 rigsdaler årligt for at tage Sidse Nielsdatters barn, den lille

Hertha i pleje.

I det næste værelse finder vi igen Johanne Jensdatter, hun er nu 77 år og bor sammen med Sisse Nielsdatter 69 og Martha Hansdatter 68 år. I »mandeværelset bor enkemanden Kristian fra Fyn, han er 76 og enkemanden Peder Larsen 68 år.

I 1880 bor der kun fem personer i Ledøje fattighus. Vi genkender igen Lars Poulsen som nu er enkemand. Han er blevet 78 år og har boet i fattighuset i 35 år. Boede han der af virkelig nød, var han syg? eller fandt han en position blandt fattighusets beboere, der tiltale ham? Vi ved det ikke, men hvergang kommunen havde et vanskeligt tilfælde, et barn der skulle have særligt opsyn og omsorg, henvendte man sig altid til Lars Poulsen og hans kone Kirsten.

To andre enkemænd Jørgen Bentzen 58 og Asser Nielsen 72 år deler også bolig i huset. De sidste to personer er Mette Pedersdatter 55 og enken Elisabeth Maria Berg 65 år.

Ved den sidste folketælling før århundredskiftet nemlig 1890 bor der kun fire personer i huset. Lars Poulsen er død og et ældre ægtepar Niels og Maren henholdsvis 75 og 77 år har fået ophold i huset. En enke Mette 68 år og en ungkarl Christoffer 62 år, er nogle af de sidst ankomne i 1800-tallet.

Beboerne i Smørum fattighus.

En af de første der flyttede ind i det nye fattighus var smeden Benedictus Lindqvist fra Hove Mølle. Han afløste smeden Peder Rasmussen, der blev fyret i 1843 og flyttede til Høje-Tåstrup. Benedictus Lindqvist var smed på Hove Mølle fra 1843 til 1865, hvor han på grund af alder blev fyret og hans lejemål i et hus på »tungen« blev sagt op. Sognerådet bad ham vente med at flytte ud af huset til fattighuset var færdigt i maj 1865. Benedictus var 61 år og hans kone Kirsten 49 år, da de flyttede fra Hove. Benedictus fire børn med hans første kone udvandrede til USA i 1868, hvor de slog sig ned i Nevbraska. Måske var det udsigten til selv at ende i et fattighus når de blev gamle, der gav dem det sidste skub til udvandringen. Netop i disse år udvandrede mange dansker og efterlod deres gamle forældre til sognets forsørgelse. Benedictus har ikke og måske især hans kone ville med til et nyt land. Han havde prøvet det før, idet han oprindeligt kom fra omegnen af Landskrona omkring 1834. Benedictus og hans kone flyttede ind i huset med deres fælles søn Carl på 6 år.

Den næste familie som i følge folketællingen 1870 boede i huset, var Peder Bentsen og hans kone Johanne. Et par år før blev konen og tre børn af Københavns fattigvæsen sendt hjem til forsørgelse, idet de levede en kummerlig tilværelse i København. Det første Ledøje-Smørum fattigvæsen måtte gøre var at anskaffe tøj til kone og børn, da de næste »nøgne« vendte hjem. Senere kom Peder Bentsen og blev installeret hos sin kone og børn i en lejet bolig i Smørumnedre. Da Smørum fattighus var færdigt flyttede hele familien ind og i 1870 boede Peder Bentsen og Johanne med fem børn i fattighuset. Men en tid efter klagede hun over at manden »sugede« på hendes hjælp og kun lå der hjemme hele dagen.

Yderligere var en familie Niels Johansen 38 og hans kone Ane 38 flyttet ind med fem børn mellem 11-1 år. Enken Karen Marie Nielsen 33 år er også ny indflytter med tre børn fra 8-2 år. Den fjerde familie er Niels Frandsen 52 og hans kone Ane Kirstine 48 år med to børn på 13 og 9 år. Der er nu ialt 15 børn i de fire familier.

En fraskilt kone Stine Christiansen er også flyttet ind med sin lille søn Bent på under et år. De resterende beboere er ældre mennesker, Stine Nielsen 55 år er også fraskilt mens Ane 77 og Bodil 86 er enker. I værelset ved siden af bor også to enker Ane Johansen 72 år og Kirsten Pedersdatter 64 år. En gammel enkemand Niels Andreassen 84 år er den sidste af de ialt 33 personer i fattighuset. Ud fra disse tal må det siges at Smørum sogn havde stærkt brug for et fattighus eller en husvildebolig.

I 1880 boede der 22 personer i huset, og af dem var flere nye indflyttere. Niels Nielsen 33 og hans kone Kirsten 38 år var flyttet ind og havde 5 børn i alderen 12-1 år. Ane Boline Mortensen var enke og havde 5 børn mellem 17 og 1 år.

Dertil kom 8 ældre personer; ægteparret Niels og Maren henholdsvis 65 og 67 år, vi genfinder Ane Kirstine Frandsen 61 der nu er enke. Børnene er flyttet og hun har nu et plejebarn på 3 år, desuden ugifte Sidse Nielsen 57, enke Kirsten Lindhart 69, enken Kirsten 76, enkemand Christian 65 og enkemand Niels Andersen 61 år.

Niels Nielsen boede der sandsynligvis kun som husvild, da han havde arbejde og forsørgede familien, mens resten af beboerne fik hjælp til at leve for, med undtagelse af Christian, der måtte lide den tort at gå

på omgangsforsørgelse, dvs søge sine måltider hos bønderne i al slags vejr.

I 1890 boede der kun otte personer i huset, da folketællingen blev udarbejdet; enkemand Anders Christensen 82, ægteparret Andreas og Anne Marie Nielsen henholdsvis 65 og 43 år med deres datter Maren Kirstine 14 år. Christian 59 og to enker Ane 68 og Ane Kirstine også 68 år, og endelig fraskilte Margrethe Larsdatter 46 år.

Af materialet fremgår det at få unge familier med små børn i kortere tid boede i fattighusene og enkelte familier blev der i mange år, men den overvejende og længst boende del af fattighusets beboere var ældre mennesker, som ikke længere kunne tjene til deres »brød«. I den periode var der endnu ikke indført aldersrente eller folkepension, men den var på trapperne og blev indført i 1891.

Gennem årene boede der mange personer i huset, som efter 1.verdenskrig fik tilnavnet kommunehuset.

Den 15.okt 1972 besluttede Ledøje-Smørum byråd at nedrive kommunehuset og beboerne blev indlogeret andre steder. En del blev i kommunen mens andre flyttede til Roskilde.

Kilder:

Ledøje-Smørum sogneråds - fra 1843-1900
Forhandlingsprotokoller
Kopibøger
Fattigprotokoller
Fattigregnskab
Folketællinger

Legater til trængende i Ledøje-Smørum

af Rita Holm

Det var tidligere almindeligt at personer, der havde en høj samfundsposition og samtidigt havde en god økonomisk tilværelse, oprettede et legat til fattige mennesker.

Livet behandler ikke alle lige godt og mennesker, der blev forfulgt af uheld og sygdom havde vanskeligt ved at klare de basale krav som »tag over hovedet og brød på bordet«. På grund af alder med de problemer dertil hører; ingen eller ringe arbejdsevne så havnede man også i fattigdom. Der var ingen sociale ydelser som f.eks. folkepension og derfor måtte syge og trængende søge hjælp fra sognets fattigkasse.

Den almindelige hjælp fra fattigkassen før 1900-tallet var naturalier eller omgangshjælp - det vil sige at en fattig fik tildelt et måltid mad på en gård. Nogle havde behov for mere hjælp og fik måske tildelt tre måltider og andre fik tildelt alle måltiderne på gårdene.

Denne omgang i landsbyerne for at få eet måltid på en gård, det næste måltid på en anden gård kaldtes omgangshjælp. Det var et system som gik helt tilbage til middelalderen og som måske kunne praktiseres næsten gnidningsløst i fællesskabstiden, hvor gårdene lå inde i landsbyen, men denne form for hjælp blev umenneskeligt efter udskiftningen i slutningen af 1700-tallet, hvor en del af gårdene flyttede udenfor landsbyerne. Før havde den trængende kunne gå rundt i landsbyen fra hus til hus og om vinteren på en ryddede landsbygade, men efter udskiftningen måtte den trængende og ofte dårligt gående, vakle udad de dårlige markveje i sol, regn og snefog, til de udflyttede gårde for at få sig et måltid mad.

Det var derfor meget velkommen, hvis hjælpen blev uddelt som brød, korn eller kontanthjælp, som netop renterne af legaterne stod for.

I Ledøje-Smørum oprettede Godsejer Bornemann på Edelgave et legat eller gavebrev på 500 rigsdaler til Smørum sogns fattige, hans moder enkefru Bornemann købte i 1760 Edelgave. Familien Bornemann havde også en bolig i København, så sandsynligvis var Edelgave familiens sommerbolig. Jacob Bornemanns kongeligt konfirmeret gavebrev lød således:

Christianus Septimus

Gjøre vittelig for os og vore kongelige Arve-successor udi Regeringen, at, da Vores Geheime-Conferentsraad og Stiftmand, Os elskelig hr. Gregers Christian, Greve von Haxthausen og biskop Nic. Edinger Balle, efter Vores Etatsraad og kasserer, Os elskelig, Johan Christian Falks den 29. dec. 1789 udgivne Qvitering, have til allerunderdanigst forstrækning indleveret i Vores halvkammer den summen 500 rigsdaler som af afgl. Kammerraad Jacob Bornemann er legerede til de fattige i Smørum sogn paa Kiøbenhavns Amt, Saa love og tilsige Vi hermed for Os og Vore kongelige Arve-successorer, Konge udi Danmark og Norge, at lade bemeldte Fem Hundrede rigsdaler Curant til nærværende og efterkommende Stiftamtmand og Biskopper over Siællands stift paa de Fattiges vegne i Smørum sogn, eller hvem denne Vores allernådigste Obligation med lovlig Adkomst ihænder, igen af Vores Kasse betale til hvilken 11 juni eller 11 dec. termin samme fra enten(en) af Siderne et Aar forud er vorden løskyndiget, og at imidlertid denne Capital udi Vores kasse er indestaaende, skal Renten deraf, som angaar fra bemeldte 29 dec. 1789, uden videre foregaaende Ordre eller Befaling, aarlig med Fire af Hundrede til benævnte 2 terminer have gange det halve af Vores Halvekammer vorder betalt. Hvorefter de vedkommende sig allerunderdanigst have at rette.

Givet paa Vort Slot Christiansborg udi Vores Kongelige-Residentstad Kiøbenhavn den 17 marts 1790.

Under Vores Kongelige Haand og Signet
Christian R.

Schimmelmand Scheel Reventlov Wendt.

Det var en kongelig bekræftelse på det gavebrev som Jacob Bornemann, der lige var gået af og som også havde solgt Edelgave, havde udstedt til Smørum's fattige og som uddeles den dag i dag.

Niels Jensens gavebrev af 1845.

Mange år efter får Smørums fattige igen et legat.

Den 19. april 1845 udsteder Niels Jensen et gavebrev - en kgl. obligation nr. 7396 dateret København 11 juni 1809 - til de fattige i Smørum sogn. Gavebrevet blev udstedt på de betingelser at Niels Jensen fra Engholm gård i Stenløse selv beholdt renterne til sin død og efter ham hans kones bror Anders Larsen til han dør.

Niels Jensen var født i Smørumnedre 1768, som søn af husmand Jens Juul. En søster fødes i 1774 men da er familien flyttet fra Smørum. I 1788 vendte Niels Jensen tilbage og tog ophold hos sin morbror Niels Larsen. Han kom til konfirmationsforberedelse og to år efter blev han konfirmeret omkring påsketid 22 år gammel samme dag som hans 16 årige søster Adle Margrethe Jendsdatter Juul. Hun tjener et andet sted. Den 2. dec. blev han trolovet med gårdmandsdatter Ane Larsdatter og gift kort før nytår. Han boede på en gård i Smørumnedre til 1820, hvor han solgte gården og flyttede til Engholm gård i Stenløse.

Niels Jensen glemte ikke sin tid i Smørum, og derfor udstedte han gavebrevet med disse ord:

»Gud til ære og de fattige til gavn«.

Niels Jensen Juul døde kun tre måneder efter gavebrevets oprettelse.

Legat til Smørum skole.

I 1892 oprettede godsejer Ellis Tutein et legat til vedligeholdelse af Smørum skole. Hans farbror W.A. Tutein betalte for opførelsen af skolen i 1860. Han døde nogle år efter i 1867. W.A. Tutein efterlod sig ingen børn og en brorsøn Ellis Tutein blev indsat som arving til Edalgave.

Ellis Tutein fortsatte sin farbrors interesse for Smørum skole og i 1892 oprettede han et legat på 2000 kr til vedligeholdelse af skolen.

Pengene blev udlånt til ejeren af Schæfergården matr. 13 i Smørumnedre til 4% årlig. Schæfergården havde været et schæferi - fåreavl - under Edalgave, men i 1847 blev gården afhændet til Hans Nielsen, der optog lån i gården. Dengang havde godsejer Tutein oprettet et legat på 6000 kr til Smørums trængende og disse penge blev udlånt til Hans Nielsen til 4%

Foto: Kgl. Bibliotek – Godsejer William Axel Tutein

pr. år mod pant i ejendommen.

I skolelegatet blev indført at såfremt den opsparede kapital med tiden voksede til 3000 kr og de 4% rente årlig gav 120 kr, skulle de resterende renter efter vedligeholdelsen, anvendes til skolevæsenets forbedring; f.eks. præmier og gaver til de bedste elever efter skolekommissionens afgørelse. Endvidere kunne skolekommissionen indstillet at der ydes hjælp til en elev, der påbegyndte et håndværk. En sidste mulighed var ansættelse af en lærerinde til at undervise piger i linned-syning.

Der blev desværre intet at disse ønsker. De mange reparationer af skolen tærede på de opsamlede renter og i 1919 var udgifter lig renter. En af de sidste reparationer var uret på skolens mur.

På det tidspunkt blev Edalgave solgt og Tutein fraflyttede kommunen og døde kort efter. De 2000 kr er muligvis blevet slået sammen med de 6000 kr til

Smørums trængende, et legat, der stadigt hvert år udbetales.

Legat til vedligeholdelse af Smørum skolebygning 1892-1919.

Nærværende af 90 paginerede sider bestående, gennemdragne og med amtsrådets segl forsynet protokol autoriseredes herved til brug som protokol for, Etatsråd Tuteins legat til vedligeholdelse af Smørum skolebygning.

Københavns amtsråd d.13 dec.1892.

Fundats for Etatsråd Tuteins legat til vedligeholdelse af Smørum skolebygning.

§ 1

Til vedligeholdelse af Smørum skolebygning, opført ved etatsråd Tutein i året 1860, skænkes herved et legat på 1000 rdl - 2000 kr, hvilke to tusind kroner sammen med 3000 rigsdaler - 6000 kr til Smørums trængende indestår uopsigelig fra begge sider på 1.prioritet i den ved arvefæsteskøde af 15 okt.1847 til Hans Nielsen afhændede arvefæstegård matr.13 af Smørumnedre by, således at renter deraf til 4% p.a. skal træde i stedet for den ved placat af 30 marts 1814 ommeldte afgift efter udskrift af arvefæsteskødet, der i den anledning under 3 nov. 1847 tillige er tinglæst som pantebrev, hvorimod anden og videre panteobligation ingensinde vides at være udstedt af gårdmand Hans Nielsen.

§ 2

En udskrift af det i §1 ommeldte arvefæsteskøde skal stedse opbevares hos ejeren af herregården Edelgave, der i forening med tvende af sognerådet dertil for et tidsrum af tre år valgte medlemmer varetager bestyrelsen af legatet, således at hans stemme i tilfælde af stemmelighed gør udslaget.

§ 3

Den legatet således tillagte rente, 4% årlig af 2000 kr afkræves halvårlig i hver 11 juni og 11 december termin med 40 kr. hos ovennævnte gårdmand Hans Nielsen eller efterfølgende ejere af gården matr.13 af Smørumnedre og anvendes udelukkende til vedligeholdelse i årets løb af Smørum skolebygning, såsom maling, murer- og snedkerarbejde, glarmesterarbejde osv.

Hvad der ej benyttes af renterne til dette brug, ind sættes i Sparekassen for København og Omegn. Skulle den således opsparede kapital med tiden løbe op til så meget, at der derfor kan købes betrykkende papirer, som gøre den årlige rente af 40 kr altså 4% pr.a. af 1000 kr, hvorved kapitalen til skolens bygnings vedligeholdelse blev 3000 kr., den årlige rente ialt 120 kr., da skal, efter at den årlige vedligeholdelse er afholdt af renterne, den øvrige del anvendes til skolevæsenets forbedring, som tiden medfører, i hvilken henseende til eksempel anføres: præmier og gaver til udmærkede elever efter skolekommissionens indstilling eller bidrag til sådanne, ligeledes efter skolekommissionens indstilling til at begynde et håndværk eller som lønning til et fruentimmer. som vil påtage sig at undervise pigebørnene i linnedsyning.

§4

Af bestyrelsen holdes en autoriseret protokol, hvori der gøres rede for rentens anvendelse. Med hensyn til regnskabet revision og decision forholdes på samme måde som med sognekommisionens regnskaber.

§5

Tillæg til eller ændringer i denne fundats kunne i fornødent fald foretages af bestyrelsen, dog kun med kgl.stadfæstelse.

Legatets sparekassebog har no.162441 i Sparekassen for København og Omegn. (findes i min boks i Landmandsbanken eller i mit pengeskab).

D.4 maj 1912 blev kapitalen 2000 kr udbetalt og anbragt i Vemb? og Sønderjydske kreditforeningsobligationen (se pag 8) til 4%.

I hen hold til Kultusministeriets skrivelse af 26/1 1912.

Kilder:

Ledøje-Smørum sogneråds - fra 1843-1900
Forhandlingsprotokoller
Kopibøger
Skolelegat

Lokalarkivet

af Rita Holm

Vi går igen mod slutningen af et godt arkivår. I det forløbne år har vi holdt foredrag om arkivet og vi har igen med succes haft flere besøg af skoleklasser. Vi prioriterer disse besøg af børnene fra kommunens skoler højt, da det er vigtigt at børnene får så mange informationer som muligt om det nærsamfund, de lever deres hverdag i.

Gennem oplysning, historie og sagn lærer de at holde af den kommune, de bor i og det kommer måske dem selv og andre tilgode i en fjern fremtid. Vi havde i marts på en uge 150 børn og voksne fra Boesager-skolen og i oktober da København havde deres fredag d.13 med kulturoplevelser på en mørk aften, havde et par lærere også fra Boesagerskolen forsøgt tilsvarende tiltag i vor kommune. Undertegnede mødte op i mørket og fortalte om Svenskekrigen 1659 og svenskestenen. Der blev også fortalt savn og virkelige mord begået for 200 år siden i Smørumnedre. Disse historier vakte en stor interesse hos de to skoleklasser, der var mødt op.

Så har arkivlederen været på det lille EDB-kursus i Arkibas, det var med i prisen, og ved at sidde og arbejde med programmet hjemme (lidt fumleri), sparet det store kursusbeløb på 3.800 kr, som istedet gik til en printer. Det går fortsat godt med at registrer i Arkibas-programmet.

Vi fik i begyndelse af 1995 30.000 kr. af kommunen til et EDB-program og sideløbende med vore løbende registreringer er det lykkedes foreløbigt at indtaste knap fire års tidligere registreringer. Vi mangler 14 års registreringsarbejde endnu, men vi skal nok nå vores mål og endnu engang siger vi tak til kommunen for denne hjælp.

Ved at bruge EDB kan vi bedre hjælpe de forskellige forespørgsler vi får i årets løb. Vi har således hjulpet med oplysninger til en undersøgelse fra Odense Universitet om momumenter fra 2.verdenskrig i vor kommune. Vi har fået en forespørgsel fra Holland, en forespørgsel om våben og militær under 2.verdenkrig og en del telefoniske spørgsmål af slægthistorisk art, samt et besøg fra Norge.

Uden disse besvarelser og oplysninger fra Arkivet ville vor kommune være en sort plet i de kulturelle bogudgivelser.

En studerende fra Københavns universitet har i det forløbne år fået hjælp og oplysninger og vi har fået en

kopi af vedkommendes speciale, hvori en undersøgelse af jordfordelingen i Ledøje indtil 1787, indgår.

Arkivet har indkøbt fire af vore gamle udskiftningskort fra 1787, som desværre koster knap 600,- stk, men vi kan ikke undvære dem. Der resterer stadig gamle kort over kommunen på Kort og Matrikelstyrelsen og dem vil vi hen ad vejen også købe hjem.

Vi har igen haft den store glæde at ejendomsmægler Viggo Axelsen har udskiftet deres fotokopimaskine og derefter overladt den »gamle«, en virkelig god maskine til arkivet. Det er en god støtte vi får fra Viggo og Jesper Axelsen og vi siger hermed tak for den gode tanke.

Vi sender også en tak til alle der i årets løb har doneret fotos, dokumenter og protokoller m.m. til Arkivet, hvert lille billede og hvert dokument har stor værdi for eftertiden.

Og til slut en af de vigtigste, en stor tak til alle arkivets medarbejdere, der hver for sig har bidraget med et godt og solidt arbejde og ikke mindst et herligt humør og kammeratskab.

Lokalsamlingen

Også i år er der indkommet en del genstande fra gamle dage og det er især fra Rene og Jytte Jensen, Kildebakkegård i Smørumnedre. Lilly og Bent Jespersen er gået igang med at fotografere de mange genstande i lokalsamlingen til registreringskortene, det giver et bedre overblik over samlingen.

Tak til vore sponsorer

Lille Smørum Krydderurter
Ejendomsmægler Viggo Axelsen
Ledøje-Smørum kommune
ABC-tryk

